

VELKAJÄRJESTELYN HAKIJAT HELSINGIN KÄRÄ- JÄOIKEUDESSA

Iiro Saario

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Velkajärjestelyn hakijat Helsingin käräjäoikeudessa

Iiro Saario
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2020

Iiro Saario

Velkajärjestelyn hakijat Helsingin käräjäoikeudessa

Vuosi 2020 Sivumäärä 45

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia vuonna 2019 Helsingin käräjäoikeuteen vireille tulleen yksityishenkilön velkajärjestelyhakemuksia ja selvittää hakemuksista löytyvien tietojen avulla tyypillisen hakijan taustaominaisuuksia sekä velkaantumisen syitä.

Opinnäytetyön tietoperustana käytettiin velkajärjestelylakia, hallituksen esitystä, velkajärjestelystä annettua asetusta, lakia talous- ja velkaneuvonnasta, oikeuskirjallisuutta sekä muita tutkimuslähteitä, kuten Tilastokeskuksen kokoamia tilastoja. Opinnäytetyön alussa esitellään velkajärjestelyyn liittyvää termistöä, lainsäädäntöä sekä yksityishenkilön velkajärjestelyprosessi aina vireilletulosta lopulliseen päätökseen asti. Opinnäytetyössä käydään myös läpi aikaisempia aiheeseen liittyviä tilastoja ja tutkimuksia, niin viime vuosilta kuin myös 1990-luvulta, jolloin velkajärjestelylaki astui voimaan.

Tutkimuksen kannalta oli tärkeä tietää, mitä velkajärjestelylaissa on säädetty, kuinka velkajärjestelylakia on muutettu vuosien saatossa ja miksi sekä ymmärtää, kuinka koko yksityishenkilön velkajärjestelyprosessi toteutuu alusta loppuun. Valtakunnan laajuisten tutkimusten ja tilastojen tutkiminen oli tarpeellista, jotta tietoa voisi verrata pienemmän alueen otantaan.

Tutkimusongelmana oli selvittää kerätyn tiedon avulla syitä velkaantumiselle ja arvioida, miten hakijoiden tietyt ominaisuudet mahdollisesti liittyvät velkaantumiseen. Tutkimuksen tuloksena saatiin käsitys siitä, millainen on tyypillinen yksityishenkilön velkajärjestelyn hakija Helsingissä ja mitkä olivat yleisimmät syyt velkaongelmien synnylle. Tutkimusta varten kerätyn suppean otannan vuoksi tutkimuksen tulos on näyte, eikä sitä siten voida pitää koko Helsingin väestöä edustavana otoksena, vaikka tutkimustulokset näyttäisivät olevan linjassa muiden aiheesta tehtyjen tutkimusten ja tilastojen kanssa.

Asiasanat: velkajärjestely, velkaneuvonta, velkaantuminen, hakemus, tilastot, lainsäädäntö

Iiro Saario

Debt adjustment applicants in Helsinki district court

Year 2020

Pages

45

The objective of this thesis is to examine the debt adjustment applications of private individuals initiated in the Helsinki District Court in 2019 and to find out the characteristics of a typical applicant and the reasons for indebtedness using the information found in the applications. The knowledge base of the thesis consisted of ; the Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual, government proposals, the Decree on the Adjustment of the Debts of a Private Individual, the Act on Financial and Debt Counseling, legal literature and other research sources, such as statistics compiled by Statistics Finland. At the beginning of the thesis the terminology, legislation and the debt restructuring process of an individual are presented from start to finish. The thesis also reviews previous statistics and studies related to the topic, (both in recent years and in the 1990s), when the Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual came into force.

It was important to know what the Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual consisted of how the Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual has been amended over the years and why and to understand how the entire process is implemented from start to finish. It was also important to examine nationwide surveys and statistics to compare the data with a sample from a smaller area. The research problem was to utilise the information gathered to find out the causes of indebtedness and to assess how certain characteristics of applicants may be related to indebtedness. As a result of the study it is possible to get a rough idea of what a typical applicant for a private debt settlement is in Helsinki and what were the most common causes of debt problems. Due to the small sample size collected for the study the results should be considered as a merely a sample and not as a representation of the entire population of Helsinki even if the results of the study appear to be in line with other studies and statistics on the topic.

Keywords: debt adjustment, debt counselling, indebtedness, application, statistics, legislation

Laki- ja lyhenneluettelo

HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
OM	Oikeusministeriö
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä
VNL	Laki talous- ja velkaneuvonnasta
VJA	Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä
OK	Oikeudenkäymiskaari
MaksuA	Oikeusministeriön asetus eräistä tuomioistuinten hakemusmaksuista vuosina 2019-2021

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Yleistä velkajärjestelystä	9
2.1	Velkajärjestely Suomessa.....	9
2.2	Velkajärjestely maailmalla.....	10
2.3	Velkajärjestelyn käsitteistä	11
2.4	Velkajärjestelyn hakeminen	12
2.5	Velkajärjestelyn esteistä	13
2.5.1	Velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä	13
2.5.2	Velkajärjestelyn yleisistä esteistä	14
2.6	Käsittely käräjäoikeudessa	21
2.7	Velallisen ja luotonantajien velvollisuuksista.....	24
3	Tilastoja ja tutkimuksia velkajärjestelystä.....	26
4	Velkajärjestelyn hakijat Helsingin käräjäoikeudessa	31
4.1	Tutkimusmenetelmistä.....	31
4.2	Tutkimukseni tulokset.....	33
4.2.1	Sukupuolijakauma.....	34
4.2.2	Ikäjakauma	35
4.2.3	Perhesuhteet.....	36
4.2.4	Nykyinen ansio- tai muu toiminta	37
4.2.5	Koulutus.....	38
4.2.6	Velkaantumisen syistä.....	39
5	Yhteenveto	39
	Lähteet	41
	Liitteet.....	44

1 Johdanto

Luottoyhteiskunta on käsitteenä epämääräinen. Sillä yleensä kuvataan luottojen ja erityisesti kulutusluottojen määrän kasvua länsimaaisissa yhteiskunnissa. Käsite kattaa myös velkaongelmat ja pyrkimykset ratkaista niitä. 1980-luvulla rahoitusmarkkinoiden vapautuminen Suomessa uudisti kulutusluottomarkkinoita niin, että luotonannon lisääntymiseen alkoi yhdistyä kuluttajien hallitsematonta velkaantumista. 1990-luvun talouslaman seurauksena kotitalouksien velkaongelmat kuitenkin kärjistyivät nopeasti. Talouslaman aiheuttaman paineen seurauksena velkaongelmien hallitsemiseksi säädettiin laki yksityishenkilön velkajärjestelystä vuonna 1993. Kansantalouden elvyttyä alkoi uusi talouskasvun kausi. Syksyllä 2008 Suomessakin koettiin kuitenkin jälleen uusi finanssikriisi. Velkaongelmia ei kuitenkaan voi kohdistaa vain jonkun tietyn talouskriisin seuraukseksi, vaan velkaongelmista on tullut lähtemätön osa nykyaikaista luottoyhteiskuntaa. Luotoista on muodostunut kiinteä osa nykyisiä kulutusmarkkinoita. Erilaisia luotto- ja maksukortteja tai maksusopimuksia tarjotaan kaikkialla, mikä näkyy ostettaessa esimerkiksi kodinkoneita tai huonekaluja. Velaksi ostamisesta on tullut hyväksyttävä elämäntapa.¹

Tarkastelen opinnäytetyössäni velkajärjestelyyn hakeutumisen syitä Helsingin käräjäoikeuteen vuonna 2019 saapuneiden hakemusten avulla sekä luon profiilin tyypillisestä Helsingin käräjäoikeuteen hakevasta velallisesta. Tutkimuksen tavoitteena on vastata, mitä ovat tyypillisimpiä yksityishenkilön velkaantumisen syitä ja millainen on tyypillinen hakija Helsingin käräjäoikeudessa. Halusin tutkimuksellani selvittää, onko velkajärjestelyn hakijoilla joitain yhteisiä ominaisuuksia tai onko hakijoilla samankaltaisia syitä velkaongelmien synnyn suhteen. Opinnäytetyössä käydään myös läpi velkajärjestelyä yleisellä tasolla, velkajärjestelyprosessin vaiheita, siihen osallisia ja osallisten roolia hakemuksen eri vaiheissa.

Velkajärjestelyyn liittyviä aikaisempia opinnäytetöitä löytyi Theseus-palvelusta hakusanalla ”velkajärjestely” 254 kappaletta. Suurin osa opinnäytetöistä näyttäisi käsittelevän velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä, sekä velkajärjestelyn myöntämistä painavilla syillä. Aikaisempi opinnäytetyö, otsikolla ”VELKAJÄRJESTELYN HAKIJAT ETELÄ-SAVON KÄRÄJÄOIKEUDESSA 2011: Hakijan muotokuva ja syyt velkaantumiselle”. Opinnäytetyössä selvitettiin tuomioistuinten diaaritietojen ja vuoden 2011 aikana saapuneiden yksityishenkilön velkajärjestelyhakemusten avulla tyypillisen hakijan ominaispiirteitä ja velallisen taloudelliseen tilanteeseen johtaneita tekijöitä.² Samankaltaista tutkimusta ei näyttäisi olevan tehty vielä Helsingin käräjäoikeuteen velkajärjestelyyn hakeutuvista.

¹ Rantala & Tarkkala 2009, s. 3-4.

² Hyypiä 2016.

Juridisia oikeuslähteitä ovat esimerkiksi laki, lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinratkaisut. Näillä oikeuslähteillä on virallinen ja auktoratiivinen asema, ja ne ovat syntyneet oikeusjärjestelmän omasta toiminnasta ja se antaa näille oikeuslähteille hyväksyttävyyttä. Eri oikeuslähteitä verrattaessa voidaan käyttää jakoa vahvasti ja heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin. Tämänkaltaisessa jaottelussa on kyse siitä, kuinka vahvasti hallinnollista lainkäyttöä tekevä henkilö tai tuomari on sidottu oikeuslähteen ottamiseen mukaan käytännön päätöksentekoon. Suomen laki ja maantapa ovat vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä, ja niiden soveltamista voidaan pitää pakollisena kahdesta eri näkökulmasta; ensinnäkin tuomion on oltava lain mukainen, ja toiseksi sovellettu lainkohta on mainittava tuomion perusteluissa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat lainsäätäjien tarkoitukset sekä tuomioistuinratkaisut. Näiden oikeuslähteiden soveltamattomuus voi todennäköisesti johtaa päätöksen muuttumiseen seuraavassa oikeusasteessa. Voidaan siis katsoa, että hyvä päätös perustuu myös heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin. Sallituiden oikeuslähteiden tarkoitus on täydentää vahvasti ja heikosti velvoittavia oikeuslähteitä. Sallittuja oikeuslähteitä ovat esimerkiksi oikeustieteen alat. Sallitun oikeuslähteen soveltaminen ei ole välttämätöntä, mutta se voi mahdollisesti vahvistaa argumentteja.³

Tutkimuksen tietoperustana on käytetty lainsäädäntöä, tilastoja sekä velkajärjestelyhakemuksista löytyviä tietoja. Tutkimuksessa ei kuitenkaan kerätä henkilökohtaisia tietoja tai käytetä tietoja niin, että yksittäistä velkajärjestelyyn hakevaa pystyisi tutkimustuloksista tunnistamaan.

Tutkimukseen liittyvässä lainsäädännössä lähtökohtana on perustuslain 16.3 §, jossa ilmaistaan tieteen vapauden periaate. Tähän vapauden periaatteeseen kuuluu oikeus saada tutkimuskäyttöä varten asiakirjoja, jotka ovat lain mukaan salassa pidettäviä⁴. Mitkä asiat luokitellaan arkaluonteiseksi tiedoksi, on tutkijan itse päätettävissä ja tulkittavissa tapauskohtaisesti. Aiheen arkaluonteisuus ei itsessään ole este tutkimuksen toteuttamiselle. Arkaluonteisten asioita tulee kuitenkin tutkia tutkimuseettisiä normeja ja lakia noudattaen. Tunnistettavuuden estäminen on yksi ihmistieteiden tutkimuseettisiä normeja. Tämän normin lähtökohta on estää tutkimusaineiston julkaisemisesta aiheutuvat kielteiset seuraukset, joita tunnistaminen voisi aiheuttaa. Toisaalta tietosuojalainsäädäntö antaa mahdollisuuden tutkittaville esiintyä omilla nimillään. Tässä opinnäytetyössä ei ole kuitenkaan tarkoitus kerätä tai julkaista kenkään tutkittavien nimiä.⁵

Velkajärjestelyhakemuksia on otettu vastaan Helsingin käräjäoikeudessa sähköisenä vuodesta 2017 lähtien. Opinnäytetyössä on velkajärjestelytilastoja koko maasta 2010-luvulta, mutta

³ Aarnio 1989, s. 219-221.

⁴ Kuula 2011, s. 66-67.

⁵ Kuula 2011, s. 201-203.

hakijoita analysoidaan vain Helsingin ja vuoden 2019 osalta. Tutkimusta varten on kerätty 100 velkajärjestelyhakemusta, jotka ovat valikoituneet satunnaisesti. Tutkimuksessa ei ole kerätty henkilökohtaisia tietoja tai käytetty tietoja niin, että yksittäistä velkajärjestelyyn hakuvaa pystyisi tutkimustuloksista tunnistamaan. Tutkimukselle on haettu ja myönnetty lupa Helsingin käräjäoikeudesta (pääätösnumero 2020/87P).

2 Yleistä velkajärjestelystä

2.1 Velkajärjestely Suomessa

Vuonna 1993 säädetyt yksityishenkilöiden velkajärjestelyä koskevan lainsäädännön tarve syntyi 1980- ja 1990-luvun taitteen taloudellisen laman aiheuttamien velkaongelmien vuoksi. Kotitalouksien velkaantuminen oli 1980-luvun aikana kasvanut merkittävästi, ja laman aiheuttamat työttömyys, konkurssit, asuntojen hinnan lasku sekä takaukset johtivat velkaongelmien lisääntymiseen. Laki oli siis säätämisenä aikaan tarpeellinen, mutta sen ympärille kohdistui poliittisia paineita. Laissa haluttiin ottaa laajamittaisen työttömyyden ja asuntomarkkinoiden vaikutukset velkaongelmien syntymiseen, mutta samalla haluttiin pitää huolta siitä, ettei velkajärjestelymenettelyllä ole kielteistä vaikutusta yleiseen velanmaksumoraaliin. Eduskunta hyväksyi lain yksimielisesti. Velkajärjestelylakia säädettäessä nousi esille kysymys asiantuntija-avun tarpeesta velallisille, niin taloutensa selvittämisessä ja kuntoon saattamisessa kuin myös tuomioistuimien käsittelyssä. Vuonna 1992 oikeusministeriön työryhmä esitti velkaneuvontaa koskevan lain säätämisestä ja kuntien velvoittamisesta velkaneuvonnan järjestämiseksi. Valtiontaloudellisista syistä ehdotus ei kuitenkaan edennyt. Velkajärjestelylain voimaan tultua velkaneuvonta kuitenkin laajentui ja sen organisointiin osallistuivat muun muassa kunnat, oikeusaputoimistot, yksityiset säätiöt sekä järjestöt. Laki talous ja velkaneuvonnasta tuli voimaan 4.8.2000 (VNL 713/2000).⁶

Insolvenssioikeus tarkoittaa lainsäädäntöä, joka sääntelee maksukyvyttömyyttä ja sen oikeudellisia seuraamuksia. Insolvenssioikeus käsitteenä kattaa myös sen oikeudenalaan kohdistuvan oikeustieteellisen tutkimuksen. Talous- ja sosiaalipolitiikassa tutkitaan myös maksukyvyttömyyttä ja sen seurauksia. Oikeuspolitiikassa insolvenssipolitiikka on oma oikeuspolitiikan erityisala. Insolvenssioikeuden menettelyihin kuuluvat ulosotto, konkurssi, yrityssaneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely. Yksityishenkilön velkajärjestely on siis insolvenssimenettely, joka koskee kaikkia velallisen velkoja, varoja ja ansaitsemiskykyä. Yksityishenkilön velkajärjestelyyn kuuluu myös osittainen vapautuminen veloista, jotka ovat syntyneet ennen

⁶ Niemi & Lindfors 2015.

velkajärjestelyä. Tarve yksityishenkilön velkajärjestelylle on tunnistettu suomalaisessa yhteiskunnassa laajalti, mutta veloista vapautumiselle on velkajärjestelyssä asetettu tiukat edellytykset.⁷

2.2 Velkajärjestely maailmalla

Euroopassa yksityishenkilön velkajärjestely on uutta lainsäädäntöä, mutta sillä on takanaan pitkä historia 1800-luvun Yhdysvalloista.⁸ Yksityishenkilön velkajärjestely on jäänyt aukkoon Euroopan unionin insolvenssilainsäätelyssä, sillä yksityishenkilön velkajärjestely ei kuulu tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun asetuksen soveltamisalaan (Bryssel I -asetus, (EY) N:o 44/2001) eikä yleisesti myöskään maksukyvyttömyydestä annetun asetuksen soveltamisalaan (MKA, (EY) M:o 1346/2000). Valtioissa, kuten Saksassa ja Alankomaissa, sovelletaan maksukyvyttömyysasetusta. Suomalainen velkajärjestely ei kuulu minkään insolvenssioikeutta koskevan EU-asetuksen soveltamisalaan, sillä suomalaisessa velkajärjestelyssä velallinen ei menetä määräysvaltaansa, eikä maksuohjelman ajaksi määrätä selvittäjää. Tämä tarkoittaa sitä, että kun henkilölle vahvistetaan suomalaisen velkajärjestelyn maksuohjelma, sitä ei tarvitse tunnustaa tai panna täytäntöön muissa EU-jäsenvaltioissa. Jos maksuohjelmaa ei panna täytäntöön muussa jäsenvaltioissa, maksuohjelman mukaisia maksuja ei kyetä pakkoperimään muusta jäsenvaltiosta saatavista tuloista. Jos taas maksuohjelmaa ei tunnusteta, velkojat voivat periä täysiä velkamääriä muissa jäsenvaltioissa.⁹

Tukholman käräjäoikeus oli katsonut, että hakijalla ei ollut oikeutta velkajärjestelyyn sillä perusteella, että hakijan kotipaikka ei ollut Ruotsissa. Hakija oli Belgiassa asuva Ruotsin kansalainen, jonka velat olivat syntyneet Ruotsissa ja hänellä oli ruotsalainen työnantaja. Tukholman käräjäoikeus esitti asian EU-tuomioistuimelle, jota pyydettiin antamaan asiassa ennakkoratkaisu. EU-tuomioistuin huomautti tuomiossaan aluksi, että henkilöiden vapaata liikkuvuutta koskevien SEUT:n (sopimus Euroopan unionin toiminnasta) määräysten tarkoituksena on helpottaa jäsenvaltioiden kansalaisten ansiotyön tekemistä unionin alueella. Kansalliset säännökset, jotka estävät jäsenvaltion kansalaista käyttämästä oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen tai hillitsevät halua lähteä kotimaastaan, ovat vapaan liikkuvuuden rajoituksia. EU-tuomioistuin katsoi velkajärjestelyn asuinpaikkaa koskevan säädöksen rajoittavan halua käyttää oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen, sillä lähteminen toiseen jäsenvaltioon merkitsisi estettä velkajärjestelyyn pääsemiseen kotimaassaan. EU-tuomioistuimen mukaan toisessa

⁷ Koulumäki 2015.

⁸ Nieminen & Lindfors 2015.

⁹ Linna 2013, s. 790.

jäsenvaltiossa asuminen ei myöskään muodosta estettä maksuohjelman velvollisuuksien noudattamiseen. Tämä EU-tuomioistuimen ratkaisu kosketti myös Suomea, sillä suomalaisessa velkajärjestelylaissa oli myös vaatimuksena, että hakijan kotipaikka on oltava Suomessa.¹⁰ Velkajärjestelylakiin tuli muutos vuonna 2017. Nykyisin VJL 2 § säädetään, että velkajärjestely sekä takaus- ja vakuusvastuun järjestely voidaan myöntää henkilölle, jonka pääintressien keskus on Suomessa. Pääintressien keskuksen määräytymisestä säädetään maksukyvyttömyysmenettelyistä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2015/848. Aikaisemmin laissa sanottiin siis, että velkajärjestely voidaan myöntää henkilölle, jolla on kotipaikka Suomessa, mutta nykyisen lain sanamuodon mukaan velkajärjestely voidaan myöntää henkilölle, jonka pääintressien keskus on Suomessa.

2.3 Velkajärjestelyn käsitteistä

Velkajärjestely on velallisen hakemuksella käynnistyvä menettely, jossa maksukyvyttömän luonnollisen henkilön kaikki ennen velkajärjestelyn alkamista syntyneet velkasuhteet järjestetään samalla kertaa menettelyn aikana voimassa olevan maksu- ja perintäkiellon turvin vahvistamalla velalliselle hänen todellista maksukykyään vastaava, määräaikainen maksuohjelma, jossa velkojen maksamiseen käytetään velallisen saatavissa olevat tulot välttämättömillä elinkustannuksilla vähennettynä sekä muu kuin perusturvaan kuuluva omaisuus, sellaisin vaikutuksin, että maksuohjelman toteuttamalla velallinen vapautuu tavallisista veloista siltä osin kuin niille ei kerry maksuohjelmalla suoritusta.¹¹

Velkajärjestelyn keskeisimmät käsitteet on määritelty velkajärjestelylain 3 §:ssä. Velkajärjestelyn alkamisella tarkoitetaan aikaa, jolloin tuomioistuin on tehnyt päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta.

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa velallinen on muuten kuin tilapäisesti kyvytön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä.

Velkajärjestelyn piiriin kuuluva velalla tarkoitetaan kaikkia velkoja, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista. Esinevakuusoikeus on omistukseen perustuva vakuus, panttioikeus irtaimen tai kiinteän omaisuuden sekä takaisinotto-oikeus ja kohteensa etuoikeuden tuottava pidätysoikeus. Vakuusvelka on velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, jonka vakuudeksi velkojalla on kolmansiin nähden tehokas esinevakuusoikeus velalliselle kuuluvaan tai velallisen hallinnassa olevaan omaisuuteen, siltä osin kuin vakuuden arvo velkajärjestelyn alkaessa olisi riittänyt kattamaan velkojan saatavan.

¹⁰ Linna 2013, s. 791-793

¹¹ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 28.

Vakuusvelkojalla tarkoitetaan nimensä mukaisesti velkojaa, jonka saatava on vakuusvelka. Tavallisella velalla tarkoitetaan muuta kuin vakuusvelkaa. Velallisen omistusasunto on velallisen ja/tai hänen perheensä vakituinen asunto, jonka hallintaan oikeuttavat osakkeet tai osuudet velallinen omistaa yksin tai osittain. Etuoikeutettu elatusapuvelalla tarkoitetaan velallisen lapselle suoritettavaa viimeisen vuoden aikana ennen velkajärjestelyn alkamista erääntynyt elatusapuvelka.¹²

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä tuli voimaan 8.2.1993. Viimeisin merkittävä muutos velkajärjestelylakiin astui voimaan 1.1.2015. Velkajärjestelylain uudistuksessa (HE 83/2014 vp, hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi), yksityisvelkojen lisäksi elinkeinotoiminnan velkojen järjesteleminen tuli mahdolliseksi. Lain uudistuksen tarkoitus oli myös helpottaa nuorten ja työttömien pääsyä velkajärjestelyyn. Lisäksi velkajärjestelyn esteperusteita muutettiin niin, että velkaantumisen moittivuutta arvioitaessa kiinnitettäisiin huomiota velallisen toiminnan lisäksi luotonantajan toimintaan.¹³

Velkajärjestelylain muutoksen yhteydessä myös laki talous- ja velkaneuvonnasta muuttui. Talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 1 § muuttui niin, että yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan on mahdollista saada apua talous- ja velkaneuvonnasta elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen osalta.¹⁴

Samanaikaisesti astui voimaan laki velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta. Tässä uudistuksessa luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka vanhentuu viimeistään, kun on kulunut 20 vuotta velan erääntymisestä. Velkojan ollessa luonnollinen henkilö, vanhentumisaika on 25 vuotta. Luonnollisen henkilön ollessa velkoja, velan vanhentumisaikaa ei voida katkaista.¹⁵

2.4 Velkajärjestelyn hakeminen

Velkajärjestelyn tarkoitus on korjata maksukyvyttömän yksityishenkilön taloudellinen tilanne. Velkajärjestelystä annetun lain (57/1993, VJL) 4 §:n mukaan velallisen maksukykyä arvioitaessa otetaan huomioon velallisen varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat, velallisen tulot sekä hänen ansaintamahdollisuutensa ottaen huomioon hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet, velallisen välttämättömät elinkustannukset, velallisen elatusvelvollisuus

¹² Uitto 2010, s. 21-22.

¹³ HE 83/2014.

¹⁴ HE 83/2014.

¹⁵ HE 83/2014.

sekä muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat. Oikeusministeriön asetuksessa säädetään tarkemmin velallisen maksukykyä arvioitaessa huomioon otettavista seikoista.

Velkajärjestely tulee vireille velallisen hakemuksesta. Aviopuolisot, yhteisvastuulliset kanssa-velalliset sekä velallinen ja takaajat voivat hakea velkajärjestelyä yhdessä (VJL 8 §). Velkajärjestelyyn hakevan kotipaikka on oltava Suomessa, tai omaisuuden ja velkojen on oltava pääosin Suomessa. Yksityisen elinkeino- tai ammatinharjoittajan pääasiallisen toimipaikan on oltava Suomessa.¹⁶

VJL 49 §:n mukaan velkajärjestelystä päättää se tuomioistuin, joka on velallisen yleinen oikeuspaikka tai, jos velalliset hakevat velkajärjestelyä yhdessä, se tuomioistuin, joka on heistä jonkun yleinen oikeuspaikka. Velkajärjestely voidaan myöntää velalliselle, joka on maksukyvytön, jos maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on velallisen maksukyvyyn olennainen heikentyminen sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden tai muun olosuhteiden muutoksen vuoksi pääasiassa ilman velallisen omaa syytä tai velkajärjestelyyn on muuten painavat perusteet ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn, eikä velallinen kohtuudella kykene parantamaan maksukykyään voidakseen selviytyä veloistaan aiheutuvista menoista (VJL 9 §).

2.5 Velkajärjestelyn esteistä

2.5.1 Velkajärjestelyn estyminen väliaikaisesta syystä

VJL 9 a §:n mukaan, jos velallisella ei väliaikaisena pidettävästä syystä ole maksuvaraa tai velallinen ei sellaisen syyn vuoksi kykene maksuvarallaan maksamaan tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää, velkajärjestelyä ei voida myöntää. Syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Syytä ei voida pitää väliaikaisena, jos maksuvaran puuttuminen tai vähäisyys johtuu työttömyydestä, joka on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin kestänyt yli 18 kuukautta. Hallituksen esityksessä 83/2014 velkajärjestelyn estymistä väliaikaisesta syystä ehdotettiin muutettavaksi siten, että siihen otettaisiin nimenomainen aikaraja siitä, milloin työttömyydestä johtuvaa maksuvaran puuttumista tai vähäisyyttä ei enää voitaisi pitää velkajärjestelyn estävänä seikkana. Lain sanamuodon mukaan myös työttömyydestä johtuva velkajärjestelyn väliaikainen estyminen tulisi tutkia tapauskohtaisesti. Lakiin ei sisälly nimenomaista aikarajaa siitä, kuinka pitkän työttömyyden jälkeen velkajärjestely voidaan myöntää ja koska siis väliaikaisesti velkajärjestelyn estävän syyn katsotaan muuttuneen pysyväksi. Hallituksen esityksen

¹⁶ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 102.

mukaan säännöstä on käytännössä tulkittu melko kaavamaisesti niin, että työttömyyden on tullut kestää vähintään kaksi vuotta ennen kuin työttömäksi joutuneelle velalliselle voidaan myöntää velkajärjestely. Hallituksen esityksessä ehdotettiin myös, että velkajärjestelyn estymistä väliaikaisesta syystä koskevaa säännöstä ei enää sovellettaisi yksityisinä elinkeinon- ja ammatinharjoittajina elinkeinotoimintaa harjoittaviin velallisiin.

2.5.2 Velkajärjestelyn yleisistä esteistä

Velkajärjestelylain 10 §:n mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen; velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta taikka hänen syykseen on luettu rikos, ja hänelle voidaan määrätä rikoksen perusteella maksuvelvollisuus, eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen; merkittävänä pidettävää velkaa on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluonteista; velallinen on olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellista asemaansa velkojien vahingoittamiseksi, tai on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menettelleen näin; velallinen on ulosottomenettelyssä pakoillut, salannut tulojaan tai varojaan taikka antanut niistä vääriä tai harhaanjohtavia tietoja;

velallinen on tahallaan antanut velkojalle taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen, ja velallisen menettelyä on luoton määrä ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä erityisen moitittavana; velkojen perusteesta ja syntyolosuhteista, velallisen tavasta hoitaa talouttaan tai muista seikoista voidaan päätellä olevan todennäköistä, että velallinen on velkaantunut harkitusti velkajärjestelyä silmällä pitäen tai velallisen velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina ottaen huomioon velallisen ikä, asema ja muut olosuhteet sekä se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti; velallinen on velkajärjestelyä varten antanut taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, laiminlyönyt 6 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuutensa tai 7 §:ssä säädetyn myötävaikeusvelvollisuutensa, rikkonut 12 §:ssä säädetyn maksu- ja vakuudenasettamiskiellon tai muutoin menettelyllään tai laiminlyönnillään vaikeuttanut velkajärjestelyä; on perusteltua syytä olettaa, että velallinen ei tulisi noudattamaan maksuohjelmaa; velalliselle on aikaisemmin vahvistettu maksuohjelma; yksityishenkilöiden välisen merkittävän vahingonkorvauksen,

kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta.

Hallituksen esityksessä 83/2014 velkajärjestelyn yleisiin esteisiin haluttiin tehdä joitakin muutoksia. Esteperusteena on usein käytetty käsitettä ”ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen”. Käsitettä ei kuitenkaan nykyaikana tunneta kovin hyvin ja se on yleisesti vaikea ymmärtää. Hallituksen esityksessä ehdotettiin käytettäväksi sanoja ”piittaamaton” ja ”vastuuton” velkaantuminen. Moitittavaa velkaantumista koskevissa arviointiperusteissa mainittaisiin nimenomaisesti velallisen ikä. Huomiota haluttiin kiinnittää erityisesti nuorten puuttuvasta elämänkokemuksesta aiheutuvan velkaantumisen erityispiirteisiin. Piittaamatonta tai vastuutonta velkaantumista haluttiin jatkossa arvioida velallisen toimien näkökulmasta sekä velkojan oman toiminnan kannalta. Luotonantajien toimintaan haluttiin kiinnittää huomiota hyvän luotonantotavan ja muiden velkojan vastuuta määrittävien säännösten kannalta. Muutoksella pyrittiin korostamaan kummankin osapuolen vastuuta nykyisessä luottoyhteiskunnassa siitä, ettei luotonanto johtaisi ylivelkaantumiseen. Esteperusteet, joita sovelletaan yrittäjiin, ehdotettiin hallituksen esityksessä tarkistettavaksi niin, ettei lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyöminen muodostaisi esteperustetta silloin, kun laiminlyönti johtuu maksukyvyttömyydestä. Muutoksen tarkoituksena oli varmistaa, ettei esteperuste sovellu rehellisesti toimineeseen yrittäjään, joka on joutunut jättämään maksuvelvoitteensa hoitamatta maksukyvyttömyyden vuoksi. Hallituksen esityksessä haluttiin myös suojella yksityisvelkojan asemaa tilanteessa, jossa velka on merkittävä ja sen järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta. Velkajärjestelylle olisi tällöin este. Esteperuste soveltuisi vain harvoin, mutta sen lisääminen on kuitenkin tarpeen kohtuuttomuuden välttämiseksi yksittäistapauksissa. Tällainen tapaus voisi olla esimerkiksi hometalokaupan purkamisesta johtuva kauppahinnan palautusvelvollisuus.

Samaisessa hallituksen esityksessä haluttiin vähentää myös velkaantumisesta kuluneen ajan merkitystä, kun arvioidaan velkajärjestelyn myöntämistä painavien syiden nojalla yleisestä esteestä huolimatta. Asiassa tulisi kuitenkin edelleen käyttää kokonaisharkintaa, jolloin kokonaisuuteen vaikuttavat velallisen velkaantumishistoria, velkaantumisen jälkeiset toimet ja muut olosuhteet.

Esteperusteiden tarkoituksena on estää velkajärjestelyn piiristä sellaiset velalliset, joiden voidaan katsoa aiheuttaneen maksukyvyttömyytensä velkajärjestelyä silmällä pitäen tai velkaantumiseen muuten liittyy yhteiskunta- ja maksumoraalin kannalta arveluttavia piirteitä. Velallisen aikaisemmat rikostuomiot eivät ole kuitenkaan este velkajärjestelylle, paitsi jos rikostuomion seurauksena velalliselle on aiheutunut maksamatonta velkaa. Väliaikainen este voi

syntyä myös, jos velallinen on epäiltynä rikoksesta, josta voi seurata velalliselle maksuvelvollisuus.¹⁷

Velkajärjestelylain 10 § 1 kohdan mukaisesta esteestä esimerkkinä Korkeimman oikeuden ennakkopäätös vuodelta 2016. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2016:75) oli kyse velkajärjestelystä, jossa velkajärjestelyn hakija A oli ollut jäsenenä WinCapita -nimisessä klubissa, jonka toiminnanjohtaja oli tuomittu rikoksesta. A ei ollut osallistunut rikolliseen toimintaan, mutta hän oli saanut WinCapitan toiminnasta itselleen taloudellista hyötyä, joka tuomittiin menettämään valtiolle.

Käräjäoikeus oli hylännyt A:n velkajärjestelyhakemuksen VJL:n 10 § 1 kohdan mukaisen esteen perusteella. A:n ainoa velka oli rikoksen perusteella määrätty maksuvelvollisuus. Käräjäoikeus ei pitänyt A:n menettelyä sinänsä moitittavana, mutta erityisesti vahingonkärsijän ja yleisen maksumoraalin kannalta ei voitu pitää perusteltuna, että heikossa taloudellisessa tilanteessa oleva velallinen lähtökohtaisesti vapautuisi rikoksella saamansa hyödyn takaisinmaksusta velkajärjestelyllä. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Korkein oikeus totesi, että VJL: 10 § 1 kohdan sanamuotoa voidaan tulkita niin, että myös toisen henkilön tekemästä rikoksesta johtuva maksuvelvollisuus voisi estää velkajärjestelyn. Korkeimman oikeuden mukaan tätä tulkintaa puoltaa se 10 §:n taustalla oleva tarkoitus, ettei velkajärjestelyä myönnetä henkilöille, joiden velkaantumiseen liittyy yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin kannalta kielteisiä piirteitä.

Korkeimman oikeuden mukaan velkajärjestelylain 10 §:ssä kuvatuissa esteperusteissa on kysymys velallisen oman toiminnan arvioinnista. Tähän nähden olisi poikkeavaa, että ilman nimenomaista säännöstä tai selkeää lainvalmisteluaineistosta ilmenevää tarkoitusta lainkohtaa tulkittaisiin rikoshyödyn osalta muista siinä mainituista tilanteista poikkeavalla tavalla siten, että velkajärjestely estyisi muun henkilön kuin velallisen oman moitittavan menettelyn vuoksi. Velkajärjestelylain yleisten tavoitteiden mukaista ei ole antaa VJL 10 § 1 kohdan mukaisessa arvioinnissa merkitystä muun henkilön kuin velallisen omalle toiminnalle. Tästä syystä Korkein oikeus tulkitsi kyseistä säännöstä siten, että velallisen maksuvelvollisuuden on täytynyt johtua nimenomaan velallisen omasta rikollisesta menettelystä.

Asiassa oli riidatonta, että velkajärjestelyn yleiset edellytykset täyttyivät, ja että velka ei ollut syntynyt A:n omasta rikollisesta menettelystä. Tästä syystä Korkein oikeus katsoi, että velkajärjestelylle ei ollut olemassa VJL 10 § 1 kohdan mukaista estettä. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden ja käräjäoikeuden päätökset ja palautti asian takaisin käräjäoikeuteen velkajärjestelyn aloittamista vaativia toimenpiteitä varten.

¹⁷ Uitto 2010, s. 46-52.

Velallisen vilpillinen, vahingollinen menettely velkojia kohtaan voi olla este velkajärjestelylle. Vahingollisella menettelyllä tarkoitetaan usein takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain tunnusmerkistöä, kuten esimerkiksi jos velallinen lahjoittaa tai myy omaisuuttaan alihintaan, tai muuten heikentää taloudellista asemaansa tai siirtää omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin.¹⁸

Kevytmielisellä velkaantumisella tarkoitetaan menettelyä, jossa velallinen on omalla menettelyllään aiheuttanut maksukyvyttömyytensä. Velallisella voi olla suuri määrä erilaisia velkoja tai velallinen on voinut olla piittaamaton velan takaisinmaksusta, esimerkiksi laiminlyömällä velan maksamisen silloin, kun siihen olisi ollut mahdollisuus. Kevytmielisestä velkaantumisesta voi olla kyse myös silloin, jos velallinen on velkaa ottaessaan tiennyt, ettei kykene maksamaan velkaa takaisin ja että hänen maksukyvyssään ei ole odotettavissa muutosta parempaan suuntaan.¹⁹

Velalliselle aikaisempi myönnetty velkajärjestely on este uudelle velkajärjestelylle. Esteen tarkoituksena on estää velkajärjestelyn toimimista menettelynä, johon voi aina turvautua velkaongelmien syntyessä. Aikaisempi hylätty velkajärjestelyhakemus ei sinällään ole este uudelle hakemukselle, mutta jotta uusi hakemus voitaisiin hyväksyä, tulee uudessa hakemuksessa esittää uusia perusteluja velkajärjestelyn puoltamiseksi.²⁰

Velkajärjestelylain 10 § 11 kohtaan liittyen tuorein Korkeimman oikeuden ennakkopäätös on vuodelta 2019. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2019:83) oli kyse velkajärjestelystä, jossa hakijalla A oli lähes 40 000 euron suuruinen regressisaatava, joka oli syntynyt, kun A:n entisen puolison B:n omistama kiinteistö oli myyty ja kauppahinnalla oli lyhennetty puolisoiden yhteistä velkaa, jonka vakuutena kiinteistö oli ollut. Korkeimmassa oikeudessa oli kysymys siitä, onko A:n velkajärjestelylle velkajärjestelylain 10 §:n 7, 8 tai 11 kohdasta ilmeneviä esteitä ja mikäli velkajärjestelylle katsottaisiin olevan este, onko asiassa velkajärjestelylain 10 a §:ssä tarkoitettuja painavia syitä velkajärjestelyn myöntämiseksi esteestä huolimatta.

Käräjäoikeus oli aloittanut ja vahvistanut A:n maksuohjelman, mutta B valitti päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeus oli hyväksynyt käräjäoikeuden päätöksen siltä osin, ettei velkajärjestelylle ollut velkajärjestelylain 10 §:n 7 ja 8 kohdan mukaisia esteitä. B:n saatavan osalta hovioikeus kuitenkin katsoi, että myös tasinkosaatavaa aviovarallisuuden jakamiseen liittyvänä velkana voitiin pitää velkajärjestelylain 10 §:n 11 kohdassa tarkoitettuna velkajärjestelylle esteen aiheuttavana velkana. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen velkajärjestelylain 10 §:n 11 kohdan osalta ja palautti asian käräjäoikeuteen mainitun esteperusteen mukaisen

¹⁸ Uitto 2010, s. 59-60.

¹⁹ Uitto 2010, s. 71-74.

²⁰ Uitto 2010, s. 84.

kohtuullisuusarvioinnin suorittamiseksi ja lain 10 a §:n tarkoittamien painavien syiden arvioimiseksi.

Jollei velkajärjestelylain 10 a §:stä muuta johdu, lain 10 §:n 11 kohdan mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos yksityishenkilöiden välisen merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta. Korkein oikeus katsoi, että saatava oli yksityishenkilöiden välinen ja määrältään merkittävä (40 000 euroa). Tällä perusteella velka täyttää velkajärjestelylain 10 §:n 11 kohdan esteperusteessa tarkoitetut edellytykset. Kyseinen esteperuste tuli sovellettavaksi velkajärjestelylain muutoksessa 2015.

Korkeimman oikeuden mukaan kyseinen säännös on poikkeuksellinen, ja että kyseisen säännöksen tarkoituksena on ollut estää hometalokauppojen kaltaiset tapaukset. Korkein oikeus totesi, ettei B:n saatava ole tasinkosaatava. Osituskirjassa ei ole vahvistettu tasinkoa kummankaan entisen puolison suoritettavaksi. Saatava ei ole myöskään B:n väittämin tavoin avio liittolain 92 §:n mukaista vastiketta, kun osituksessa ei ole laskennallisena korjauseränä huomioitu saatavaa avio-osien määrittämisessä. Saatava oli syntynyt A:n maksettua B:n kanssa yhteistä velkaa, ja tämän yhteisen velan vakuudeksi pantattu kiinteistö oli myyty ja kauppahinta oli käytetty velan maksuun. Korkein oikeus katsoi, että saatava ei siten perustu vahingonkorvaukseen tai kauppahinnanpalautukseen, eikä sen velan järjesteleminen johtaisi kohtuuttomuuteen. Tästä syystä Korkein oikeus katsoi, että kysymys ei ollut velkajärjestelylain 10 §:n 11 kohdan mukaisesta vahingonkorvaukseen tai kauppahinnanpalautukseen rinnastuvasta velasta, ja täten myös A:n velkajärjestelylle ei ollut estettä. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja käräjäoikeuden päätös jäi lainvoimaiseksi.

VJL 10 a §:n mukaan velkajärjestely voidaan esteestä huolimatta myöntää, jos siihen on painavia syitä ottaen erityisesti huomioon velallisen toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumista kulunut aika ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta.

VJL 10 a §:stä esimerkkinä Korkeimman oikeuden ennakkopäätös vuodelta 2014. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO:2014:52) oli kyse velkajärjestelystä, jolle oli VJL 10 § 7 kohdan mukainen este.

Asiaa käsiteltäessä käräjäoikeudessa, velkojat olivat lausuneet, että hakijan A velkajärjestelylle ei ollut painavia syitä, sillä A:n velat olivat suhteellisen tuoreita ja velkojia oli maksettu uusilla luotoilla. A haki velkajärjestelyä 2011 ja velat olivat pääosin vuosilta 2008-2011.

A:n velkaantuminen oli tapahtunut aikana, jolloin hän ja hänen puolisonsa tulot eivät riittäneet menojen kattamiseen. A ei ollut tarkasti selvittänyt, mihin elämiseen nostetut uudet velat oli käytetty, mutta A:n velkahistorian perusteella taloudellinen tilanne oli heikentynyt

peliongelman vuoksi. Velkaantumistilanteen perimmäisenä syynä oli jo pidemmän aikaa jatkunut kyvyttömyys tai haluttomuus sovittaa kulutusta taloudellisten edellytysten mukaiseksi. Käräjäoikeus totesikin, että A:n velkaantuminen oli ollut kevytmielistä, ja siten myös VJL 10 § 7 kohdan mukainen este oli olemassa.

Velkajärjestelylain 10 a § painavia syitä arvioitaessa, käräjäoikeus totesi, että velkaantumisesta kulunut aika, A:n nuori ikä ja työkyky eivät puoltaneet velkajärjestelyn aloittamista. Vaikka A olikin osoittanut halukkuutta maksaa velkansa, velkojen maksamista uuden velan ottamisella ei voitu pitää velkajärjestelyn myöntämistä puhuvana seikkana. Käräjäoikeus hylkäsi A:n velkajärjestelyhakemuksen.

Hovioikeus totesi käräjäoikeuden tavoin, että A oli todennäköisesti velkaantuneen ilmeisen kevytmielisesti, eli VJL 10 § 7 kohdan este oli olemassa. Velkajärjestelylain 10 a §:n tarkoittamia painavia syitä arvioitaessa hovioikeus arvioi, etteivät velkaantumisesta kulunut lyhyt aika ja ulosoton kautta tapahtuneet vähäiset velkojen suoritukset puoltaneet velkajärjestelyn aloittamista esteestä huolimatta. Peliongelmaa velkaantumiseen syynä ei voitu pitää velkajärjestelyä puoltavana vaan sitä vastaan puhuvana seikkana.

Velkajärjestelyn myöntämistä puolsi lähinnä velkajärjestelyn merkitys velallisen kannalta sekä velkajärjestelyn myöntäminen A:n aviopuolisolle. Hovioikeus ei kuitenkaan pitänyt tätä riittävän painavana syynä velkajärjestelyn aloittamiselle, joten hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua.

Korkein oikeus yhtyi hovioikeuden ja käräjäoikeuden näkemyksiin, että velkajärjestelylle oli VJL 10 § 7 kohdan mukainen este. Kysymys oli siis siitä, onko asiassa tarpeeksi VJL 10 a § mukaisia painavia syitä.

Korkein oikeus totesi, että A:n pääasiallisesta velkaantumisesta kulunut aika ei ollut niin pitkä, että se voitaisiin ottaa huomioon velkajärjestelyn myöntämistä puoltavana seikkana. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että A:n halu ja pyrkimys maksaa velkansa puolsivat velkajärjestelyn aloittamista. A oli raskausaikaansa lukuun ottamatta ollut ansiotyössä ja pyrkinyt nostamaan ansiotasoaan vaihtamalla työpaikkaa sekä vähentämään työmatkakulujaan siirtymällä töihin asuinpaikkakunnalleen. A oli palkkatuloillaan maksanut velkojaan. Lisäksi A ja hänen puolisonsa olivat myyneet asuntonsa ja asunnosta saadulla kauppahinnalla maksaneet asuntovelkansa kokonaan.

Korkein oikeus myös katsoi, että A:lle velkajärjestelyn myöntämisellä oli huomattava merkitys. A oli nuori, kahden pienen lapsen äiti, jonka puolisollekin oli myönnetty velkajärjestely. A:n tulot olivat äkillisesti pienentyneet määräaikaisen työsopimuksen päättyttyä, jolloin A oli myös raskaana. Velkojat olivat pääasiassa luottolaitoksia.

Kokonaisharkintaa katsoen Korkein oikeus katsoi, että velkajärjestelylle on velkaantumisesta kuluneesta lyhyestä ajasta huolimatta velkajärjestelylain 10 a §:n mukaiset painavat syyt. Asia palautettiin takaisin käräjäoikeuteen velkajärjestelyn aloittamistoimenpiteitä varten.

Hakijan on ennen velkajärjestelyyn hakeutumista selvitettävä, onko velat mahdollista sovittaa velkojien kanssa. Sovintomahdollisuuksien selvittämättä jättäminen voi olla syy hylätä velkajärjestelyhakemus.²¹

Velkajärjestelyhakemukseen liitettävistä asiakirjoista säädetään yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa asetuksessa (58/1993, VJA).

Velkajärjestelyhakemukseen on liitettävä verotodistukset viimeiseltä kolmelta vuodelta, palkkatodistus, josta ilmenee palkkakertymä viimeiseltä kuukaudelta sekä edelliseltä ja kuluvalta kalenterivuodelta, päätös tai muu asiakirja, josta ilmenee eläke, työttömyyspäiväraha tai koulutustuki, sairausvakuutuksen päiväraha, äitiysraha tai muu päiväraha, lasten kotihoidontuki, asumistuki, opintotuki tai muu etuus, elinkeinoharjoittajan tuloseselvitys maatalousyrittäjätulosta ja muusta yrittäjätulosta, maksajan antama kirjallinen selvitys tai muu asiakirja muista tuloista, tosite tai asiakirja, josta ilmenee vuokran, vastikkeen tai muiden asumiskulujen määrä, tuomioistuimen päätös tai sopimus, joka koskee lapselle suoritettavaa elatusapua, sekä selvitys elatusavun määrästä, tosite tai muu asiakirja, josta ilmenee velan jäljellä oleva määrä, ei kuitenkaan alle 340 euron suuruisista veloista, sekä jäljennökset panttausta koskevista sitoumuksista, tosite tai muu asiakirja huoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden, osuuksien ja asumisoikeuden sekä muun merkittävän varallisuuden osalta, josta ilmenee velallisen omistusosuus, kirjallinen selvitys siitä, mihin velallisen hakemukseen sisältyvät arviot varallisuuden arvoista perustuvat, kirjallinen selvitys sairaudesta, työttömyydestä, työkyvyttömyydestä tai muusta olosuhteiden muutoksesta, jolla on merkitystä hakemuksen kannalta.

Oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisia hakemuslomakkeita saa käräjäoikeuden kansliasta. Hakemuksessa on ilmoitettava hakijan kanssa samassa taloudessa asuvat lapset, vanhemmat, aviopuoliso sekä muut täysi-ikäiset henkilöt. Hakemuksessa tulee olla selvitys hakijan koulutuksesta, ammatista, työkokemuksesta ja mahdollisesta nykyisestä työsuhteesta. Jos hakijalla on ollut omaa elinkeinotoimintaa, hakijan on merkittävä hakemukseen, milloin toimintaa on harjoitettu ja milloin toiminta on päättynyt.²²

Hakijan tulee ilmoittaa omat tulot, menot, varallisuus sekä velat. Kaikista tuloista, mitkä vaikuttavat hakijan maksukykyyn, tulee olla selvitys. Erilaisia tulonlähteitä voi olla muun muassa

²¹ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 106.

²² Lindström 2014.

ansiotulot, tulot elinkeinotoiminnasta, erilaiset luontaisedut ja päivärahat, eläkkeet, elatus- apu- tai tuki ja äitiysraha. Hakijan aviopuolison brutto- ja nettotulot tulee myös ilmoittaa.²³

Velkajärjestelyn hakemisesta peritään 260 euron maksu, mutta hakijan ollessa velallinen, hakemus on maksuton (oikeusministeriön asetus eräistä tuomioistuinten hakemusmaksuista vuosina 2019-2021, 1384/2018, OM). Talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain (813/2017, VNL) mukaan talous- ja velkaneuvonta on myös velalliselle maksutonta.

2.6 Käsittely käräjäoikeudessa

Velkajärjestelyasia tulee vireille velallisen kotipaikan käräjäoikeudessa. Velkajärjestelyasioiden käsittelyssä noudatetaan pääosin velkajärjestelylain säännöksiä, mutta myös oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa annettuja säännöksiä, mitä hakemusasioiden käsittelystä on annettu. Velkajärjestelyn oikeusvaikutukset alkavat pääosin myönteisen velkajärjestelypäätöksen jälkeen, mutta jo asian vireille tullessa tulee voimaan joitain oikeusvaikutuksia. Näitä oikeusvaikutuksia ovat esimerkiksi velallisen tietojenanto- ja myötävaikutusvelvollisuus. Tietojenanto-velvollisuudella tarkoitetaan sitä, että velallisen on annettava tuomioistuimelle, velkojille ja mahdolliselle selvittäjälle kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkittävistä seikoista. Myötävaikutusvelvollisuudella tarkoitetaan sitä, ettei velallinen saa hakemuksen vireille tulon jälkeen käyttää varojaan kuin vain välttämättömiin menoihin, eikä uutta velkaa saa ottaa. Velallisen on ylläpidettävä maksukykyään ja mahdollisuuksien mukaan parannettava omaa maksukykyään. Myötävaikutusvelvollisuudella tarkoitetaan myös yleisesti velallisen toimintaa, että velkajärjestely voidaan asianmukaisesti toteuttaa.²⁴

Hakemus toimitetaan käräjäoikeuden kansliaan. Hakemus tarkistetaan käräjäoikeudessa ja käräjäoikeus pyytää täydentämään hakemusta, jos joitakin puutteita ilmenee. Täydennyskehottus voi liittyä esimerkiksi puutteellisiin tietoihin itse hakemuslomakkeessa tai hakemuksen liitteenä oleviin asiakirjoihin. Käräjäoikeus voi pyytää myös selvitystä, joilla on merkitystä esteperusteita arvioitaessa. Velallinen voi hakemuksensa vireille tulon yhteydessä tai myöhemmin ennen velkajärjestelyn aloituspäätöstä vaatia väliaikaista kieltoa. Tämä kielto voi koskea maksu- ja vakuudenasettamista, perintää, ulosmittausta tai muuta täytäntöönpanoa. Nämä kiellot tulevat automaattisesti voimaan velkajärjestelyn aloituspäätöksen yhteydessä, eli väliaikaista kieltoa haetaan yleensä silloin, jos velallinen katsoo tarvitsevansa kiellon mahdollisimman pian turvatakseen velkajärjestelynsä toteutumisen. Päätös väliaikaisesta kiellosta voidaan tehdä kuulematta velkojia, jos asia katsotaan tarpeeksi kiireelliseksi. Päätökseen

²³ Lindström 2014.

²⁴ Linna 2019.

väliaikaisesta kiellosta ei ole muutoksenhakuoikeutta. Velkajärjestelylain 21 §:ssä ei edellytetä, että kaikki hakijan vaatimat kiellot olisi määrättävä. Kiellon sisältö ja laajuus ratkaistaan tapauskohtaisesti. Hakemuksen ollessa kunnossa, käräjäoikeus lähettää hakemuksen ja lausumapyynnön velkojille ja mahdollisille kanssavelallisille. Velkojat ja kanssavelalliset saavat lausumakierroksella mahdollisuuden puoltaa tai vastustaa velkajärjestelyn myöntämistä. Velalliselle annetaan myös mahdollisuus antaa lausunto, jos yksi tai useampi velkojista vastustaa velkajärjestelyn aloittamista.²⁵

Velkajärjestelyasia käsitellään käräjäoikeudessa yleensä kirjallisesti, mutta tarvittaessa asiaa voidaan käsitellä myös käräjäoikeuden istunnossa, johon kutsutaan paikalle ainakin hakija ja velkojat.²⁶

Suulliseen pääkäsittelyyn liittyen on olemassa Korkeimman oikeuden ennakkopäätös (KKO:2001:116). Asiassa oli kyse velkojan vaatimuksesta vahvistetun maksuohjelman raukeamiseksi. Velkojan mukaan A, jolle oli vahvistettu maksuohjelma, oli olennaisesti laiminlyönyt sen noudattamisen. Käräjäoikeus järjesti asiasta suullisen käsittelyn, jossa kuultiin A:ta sekä yhtä todistajaa, joka oli A:n tytär. Käräjäoikeus totesi A:n olennaisesti laiminlyöneen maksuohjelmaa ja täten määräsi A:n maksuohjelman raukeamaan.

A valitti päätöksestä hovioikeuteen. Valituksessaan A muun muassa väitti, että käräjäoikeus ei ollut arvioinut suullista näyttöä oikein ja vaati uutta pääkäsittelyä hovioikeudessa. Hovioikeus kuitenkin piti pääkäsittelyn järjestämistä tarpeettomana, koska hovioikeuden mukaan suullisella näytöllä ei ollut merkitystä käräjäoikeuden ratkaisussa. Itse pääasian, eli maksuohjelman raukeamisen osalta, hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua.

A sai valitusluvan Korkeimpaan oikeuteen. Valituksessaan A muun muassa katsoi, että hovioikeuden olisi tullut järjestää asiassa pääkäsittely ja vaati suullista käsittelyä Korkeimmassa oikeudessa. Velkajärjestelyasian käsittelyyn tuomioistuimessa sovelletaan VJL 49 § mukaan hakemusasioiden käsittelyä koskevia säännöksiä. Oikeudenkäymiskaaren (OK) 26 luvun 14 §:ssä säädettyä sovelletaan soveltuvien osin myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä. OK 26 luvun 14 § 1 momentin mukaan hovioikeudessa on toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen taikka rikosasiassa vastaaja tai asianomistaja on sitä vaatinut. Samaisen pykälän 2 momentin mukaan pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos näytön arvioinnin oikeudellisuudesta ei voi jäädä varteenotettavaa epäilyä ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaisille. Korkeimman oikeuden ratkaistavana oli, onko pääkäsittelyn toimittamista voitu pitää selvästi tarpeettomana.

²⁵ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 124-129.

²⁶ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 103.

A:n mukaan suullisella näytöllä oli tarkoitus selvittää muun muassa A:n taloudellista tilannetta, työllisyyttä ja mielentilaa sekä muita syitä, miksi A ei kyennyt noudattamaan maksuohjelmaansa. Korkeimman oikeuden mukaan niillä seikoilla, joita A:n oli tarkoitus selvittää suullisella näytöllä, ei ollut asian ratkaisemisen kannalta merkitystä. Korkein oikeus katsoi siis, että pääkäsittelyn toimittaminen hovioikeudessa on ollut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 § mukaisesti selvästi tarpeetonta. Samasta syystä Korkein oikeus myös katsoi, että suullinen käsittely Korkeimmassa oikeudessa on niin ikään tarpeetonta. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä.

Käräjäoikeuden hylätessä hakemuksen, asian käsittely päättyy, mutta päätöksestä voi valittaa korkeampiin oikeusasteisiin. Korkeampi oikeusaste voi päätöksellään kumota käräjäoikeuden päätöksen ja aloittaa velkajärjestelyn, jolloin asia palaa takaisin käräjäoikeuteen jatkokoimenpiteitä varten.²⁷

Käräjäoikeuden kansliatoimintoja havainnollistaa liite 1.

Hakemukseen voi liittää maksuohjelmaehdotuksen. Tällöin käräjäoikeus pyytää lausuman velkojilta ja mahdollisilta kanssavelallisilta samalla kertaa hakemuksesta sekä maksuohjelmaehdotuksesta.²⁸ Velkajärjestelylain 64 §:n mukaan maksuohjelmaehdotuksen liittäminen hakemukseen ei ole kuitenkaan välttämätöntä, sillä käräjäoikeus voi velkajärjestelyn aloituspäätöksen yhteydessä määrätä asiaan selvittäjän, joka laatii ehdotuksen maksuohjelmaksi.

Käräjäoikeus tekee päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta, jos esitetyn selvityksen perusteella velkajärjestelyyn on edellytykset eikä estettä ole. Velkajärjestelyn aloituspäätökseen ei voi hakea muutosta (VJL 54 §). Velkajärjestelyn aloituspäätös tarkoittaa siis hakemuksen hyväksymistä ja asian käsittelyn jatkumista.

Huomioitava on kuitenkin, että käräjäoikeus voi velkajärjestelyn aloituspäätöksen jälkeenkin, kun maksuohjelmaehdotusta ei ole vielä laadittu ja vahvistettu, hylätä velkajärjestelyn, jos joitakin seikkoja ilmenee, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn aloittamisen.²⁹

Ellei maksuohjelmaa ole laadittu ennen velkajärjestelyn aloituspäätöstä, käräjäoikeus voi määrätä selvittäjän laatimaan maksuohjelmaehdotuksen. Selvittäjän tehtävänä on laatia ehdotus maksuohjelmaksi tuomioistuimen asettamassa määräajassa sekä suorittaa muut tuomioistuimen selvittäjälle määräämät tehtävät. Maksuohjelmaehdotusta laatiessaan selvittäjän on neuvoteltava velallisen ja velkojien kanssa ja annettava heille tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista sekä varattava heille tilaisuus lausua hakemuksesta

²⁷ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 133-134.

²⁸ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 354.

²⁹ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 371.

ja ehdotuksesta. Maksuohjelmaehdotukseen on liitettävä selvittäjän tiivistelmä velallisen ja velkojen hakemusta ja ehdotusta koskevista lausumista (VJL 66 §).

Velkajärjestelylain 70 § mukaan selvittäjällä on oikeus saada tehtävästään kohtuullinen palkio sekä korvaus hänelle aiheutuneista tehtävän kannalta tarpeellisista kustannuksista. Velallisen on maksettava selvittäjän saatavasta määrä, joka vastaa velallisen maksuvaraa enintään maksuohjelman vahvistamisen tai muuttamisen jälkeen seuraavien neljän kuukauden ajalta. Velallisen maksuosuuden ylittävä määrä selvittäjän saatavasta määrätään maksettavaksi valtion varoista. Jos hakemus hylätään, saatava määrätään kokonaisuudessaan maksettavaksi valtion varoista. Velallisen on tällöin korvattava valtiolle sen varoista maksettu saatava, jos hakemuksen hylkääminen on perustunut siihen, että velallinen on laiminlyönyt menettelyyn liittyviä velvollisuuksiaan.

Velkajärjestelylain 30 §:ssä sanotaan, että maksuohjelman kesto on kolme vuotta, paitsi jos maksuvelvollisuus on poistettu kokonaan tai velkajärjestely on myönnetty velkajärjestelylain 10 a §:n tarkoitettujen painavien syiden nojalla, maksuohjelman kesto on viisi vuotta.

2.7 Velallisen ja luotonantajien velvollisuuksista

Velallisen haettua velkajärjestelyyn, velallisen on ylläpidettävä maksukykyään, eli velallinen ei saa perusteetta heikentää tulojaan, eikä myöskään käyttää varojaan muuhun kuin välttämättömiin elinkustannuksiin ja velkojen maksuun, eli velallista velvoittaa velkajärjestelylain 7.1 § ja 2 § mukainen myötävaikutusvelvollisuus.³⁰ Hakijan ollessa avo- tai avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, samat velvollisuudet koskevat myös puolisoa.³¹

Velkajärjestelyn aloituspäätöksen jälkeen velallinen ei saa maksaa muita kuin vakuusvelkojen korkoja. Velallisen on säästettävä joka kuukausi oman maksuvaransa verran rahaa. Velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen syntyneitä velkoja ei huomioida velkajärjestelyssä.³² Velkajärjestelylain 7 § määrää, että velallisen tulee pyrkiä ylläpitämään maksukykyään ja ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykynsä parantamiseksi, joita häneltä kohtuudella voidaan edellyttää.

Maksuohjelman vahvistuttua velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Ohjelman keston päättymisestä huolimatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy

³⁰ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 122-123

³¹ Oikeusaputoimisto, kohta talous- ja velkaneuvonta.

³² Oikeusaputoimisto, kohta talous- ja velkaneuvonta.

siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. Maksuohjelmassa määrätuille suorituksille ei viivästyksen vuoksi kerry korkoa. Velallisen omaisuuteen kohdistuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan perustuva ulosmittaus raukeaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu (VJL 40 §).

Velallisen on suoritettava maksuohjelman mukaiset maksut kullekin velkojalle ohjelmassa määrättyä maksuaikataulua noudattaen (VJL 41 §). Vahvistettua maksuohjelmaa on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, ellei korkeampi tuomioistuin toisin määrää (VJL 38 §). Jos velallinen ei kykene noudattamaan maksuohjelmaa tai muuten laiminlyö maksuohjelman mukaisia suoritusvelvollisuuksia, käräjäoikeus voi määrätä maksuohjelman raukeamaan.

Velkajärjestelylain 42 §:ssä säädetään maksuohjelman raukeamisesta. Kyseisen lain mukaan maksuohjelman raukeamishakemuksen voi tehdä joko velallinen tai velkoja. Maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan velkojan hakemuksesta, jos velallinen olennaisesti laiminlyö maksuohjelman noudattamista ilman hyväksyttävää syytä tai maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn tai velallinen on velkaantunut lisää ilman välttämättömään toimeentuloonsa liittyvää tai siihen rinnastettavaa perustetta.

Luotonvalvojan rooli yksityishenkilön velkajärjestelyssä on toimittaa velallisen sovintoehdotus esimiehilleen ja ilmoittaa sovintoehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä velalliselle, ilmoittaa saldotiedot velkajärjestelyhakemusta ja maksuohjelmaa varten velalliselle, velkanuvojalle tai selvittäjälle, ilmoittaa esimiehilleen velkajärjestelyn aloituspäätöksestä sekä valvoa velalliselle vahvistetun maksuohjelman noudattamista ja seurata velallisen maksukyvyssä tapahtuvia muutoksia ja tarvittaessa tehdä hakemus käräjäoikeudelle maksuohjelman muuttamiseksi.³³

Velkajärjestelystä aiheutuvista kustannuksista vastaavat asianosaiset itse (VJL 62 §). Velkojalle velkajärjestelyn käsittelyssä syntyneitä kuluja ei ole mahdollista maksattaa velallisella. Velalliselle myönnetty velkajärjestely voi tarkoittaa velkojalle tavallisten velkojen ryhmään kuuluvien saatavien menettämistä maksuohjelmassa kokonaisuudessaan.³⁴

Kuluja, joita velkojalle syntyy velkajärjestelymenettelyssä, ovat muun muassa saldotodistusten laatiminen ja toimittaminen velalliselle velkajärjestelyhakemusta ja maksuohjelmaa varten, velkajärjestelyhakemuksen liitteiden ja päätösten tilaukset sekä lausumien antaminen ja mahdolliset suulliset istuntokäsittelyt. Lisäksi mahdollinen muutoksenhaku tuomioistuimen

³³ Lindström 2014.

³⁴ Lindström 2014.

päätökseen ja maksuohjelman valvonta työllistävät ja aiheuttavat kustannuksia velkajärjestelyn loppuvaiheissa.³⁵

Luotonantajien näkökulmasta yksi tärkeimmistä keinoista välttää luottotappioita on luottopäätöksen tekeminen harkitusti ja riittävien tietojen pohjalta. Luottopäätöstä ennen on kaikki myönteiseen luottopäätöksentekoon vaikuttavat seikat selvitettävä huolellisesti. Päätöksentekoperusteiden on oltava oikeita, riittävän laajoja ja olennaisia. Myönteinen luottopäätöksen tulee pohjautua perusteltuun tietoon ja luottamukseen, että asiakkaalla on kyky ja halu maksaa velkansa.³⁶

3 Tilastoja ja tutkimuksia velkajärjestelystä

Luottokorttivelkojen maksuvaikeudet, maksuhäiriömerkinnät, velkojen tuomioistuinperintä ja ulosotto ovat joitakin esimerkkejä mittareista, joiden avulla voidaan kuvata velkaongelmien määrän kehitystä. Velkojille aiheutuvista rahallisista tappiota kuvaavat muun muassa luottotappiot.³⁷

Kokemukset muutaman vuoden kuluttua velkajärjestelylain voimaan tulemisesta vuonna 1993 näyttivät, että velkajärjestely selkeytti ja korjasi useimpien velallisten asemaa ja vaikuttaneen laajemminkin myönteisesti. Velkojat suhtautuivat velkajärjestely menettelyyn pääosin hyväksyvästi, mutta erinäisiin lain yksityiskohtiin ja niiden soveltamiskäytäntöihin suhtauduttiin kriittisesti. Velkojat toisinaan kokivat, että velkajärjestelyä myönnettiin liian kevyesti joissakin tapauksissa.³⁸ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 1995 tehdyssä tutkimuksessa haastateltiin velkajärjestelyyn myönnettyiltä hakijoilta tuntemuksia siitä, miten velkajärjestely on vaikuttanut omaan sekä perheen elämäntilanteeseen.

Suurin osa vastaajista nosti esille myönteisiä asioita, kuten henkisen paineen helpotuksesta ja toiveikkaammasta suhtautumisesta tulevaisuuteen. Maksuohjelman määräaikaaisuus oli vastaajille merkittävä asia. Kun tietää, milloin maksuohjelma päättyy, sitä jaksaa noudattaa.³⁹

Toisaalta jotkut vastaajista kokivat velkajärjestelymenettelyn raskaaksi. Maksuohjelman vaatima tiukka rahankäyttö aiheutti katkeruutta ja riitoja perheen sisällä. Tulevaisuus tuntui epävarmalta, esimerkiksi perheen perustamisen suhteen.⁴⁰

³⁵ Lindström 2014.

³⁶ Lindström 2014.

³⁷ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 453.

³⁸ Koskelo - Lehtimäki 1997, s. 456.

³⁹ Tala ym. 1995, s. 31.

⁴⁰ Tala ym. 1995, s. 32.

Velkajärjestelylain tultua voimaan vuonna 1993, yhtenä huolena oli tuomioistuinten suoriutuminen uuden lain soveltamisen aiheuttamista tehtävistä sekä tuomioistuinten henkilöstön riittävä asiantuntemus ja voimavarat.⁴¹

Joulukuun 1993 loppuun mennessä alioikeuksille tehtiin 10 280 velkajärjestelyhakemusta.⁴² Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 1995 tehdyn tutkimuksen mukaan käsittelyaikoja ajatellen tuomioistuimet suoriutuivat lain ensimmäisenä voimassaolovuotena tyydyttävästi.⁴³ Osassa tuomioistuimia velkajärjestelylain soveltamiseen löydettiin toimivia menettelytapoja, joista on hyötyä velkajärjestelylain muutoksia valmistellessa. Tiedottamisen lisääminen ratkaisukäytännöistä yhdenmukaisuuden toteutumisen turvaamiseksi eri tuomioistuimissa nousi myös esille. Tuomioistuinten suoriutuminen tehtävistään kuitenkin edellyttää lisää resursseja.⁴⁴

Palataan tähän päivään. Tilastokeskuksen 22.1.2020 julkaistujen tietojen mukaan yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 vuoteen 2018 verrattuna 24,6 prosenttia. Vuonna 2019 käräjäoikeuksiin jätettiin 3 433 yksityishenkilön velkajärjestelyhakemusta.⁴⁵ 2010-luvulla vain vuonna 2010 jätettiin vähemmän velkajärjestelyhakemuksia, kuin vuonna 2019. Tilastokeskuksen mukaan osasyynä tähän on talous- ja velkaneuvonnan siirtymisen kunnilta valtion oikeusaputoimistoihin 1.1.2019 voimaan tulleen lain myötä.⁴⁶ Tämä muutos hidasti käsittelyä vuoden 2019 alusta.⁴⁷

⁴¹ Tala - Mutttilainen 1994, s. 1.

⁴² Tala - Mutttilainen 1994, s. 32.

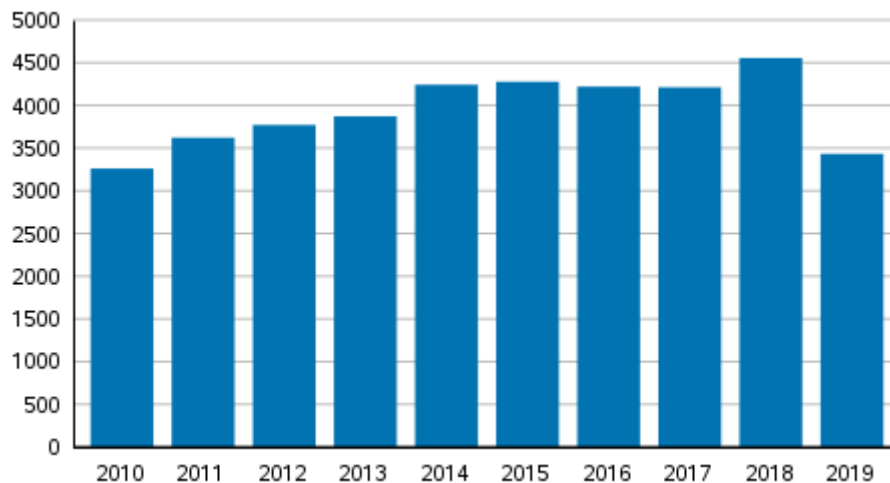
⁴³ Tala - Mutttilainen 1994, s. 37.

⁴⁴ Tala - Mutttilainen 1994, s. 39.

⁴⁵ Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

⁴⁶ HE 102/2017.

⁴⁷ Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

Kuva 1: Yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemukset tammi-joulukuussa 2010-2019 (Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia).

Vuonna 2019 tehdyistä velkajärjestelyhakemuksista aviopuolisoiden yhteishakemuksia oli 187 hakemusta (5,5 prosenttia). 12 kappaletta (0,4 prosenttia) hakemuksista oli kanssavelallisten kanssa tehtyjä yhteishakemuksia. Takaajan kanssa tehtyjä yhteishakemuksia oli vain yksi kappale. Yksittäisten hakijoiden tekemiä hakemuksia oli loput 3 233 hakemusta (94,2 prosenttia). Sukupuolijakauma hakijoiden kesken oli hyvin tasainen, sillä miesten jättämiä hakemuksia oli 1 753 kappaletta (51,1 prosenttia) ja naisten jättämiä 1 680 kappaletta (48,9 prosenttia).⁴⁸

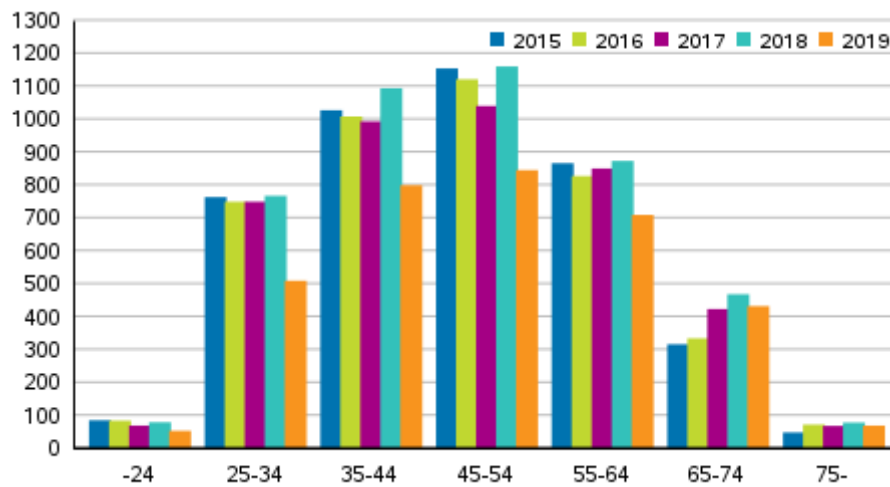
Vuonna 2019 yksityishenkilön velkajärjestelyä haki yhteensä 3 409 henkilöä, mikä on 1 103 hakijaa (24,4 prosenttia) vähemmän kuin vuotta aiemmin. Velkajärjestelyhakemusten määrä ja velkajärjestelyä hakeneiden henkilöiden määrä poikkeavat hieman toisistaan, sillä sama henkilö voi tehdä useita hakemuksia vuodessa.⁴⁹

Vuonna 2019 velkajärjestelyn hakijoista nuorin oli iältään 20-vuotias ja vanhin 93-vuotias. Ikäryhmistä 45-54 vuotiaat tekivät eniten hakemuksia, mutta hakemusten määrä myös väheni eniten samassa ikäryhmässä, sillä hakemuksia jätettiin 315 kappaletta (27,2 prosenttia) vähemmän kuin vuonna 2018. Velkajärjestelyä hakeneiden mediaani-ikä oli 49 vuotta.⁵⁰

⁴⁸ Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

⁴⁹ Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

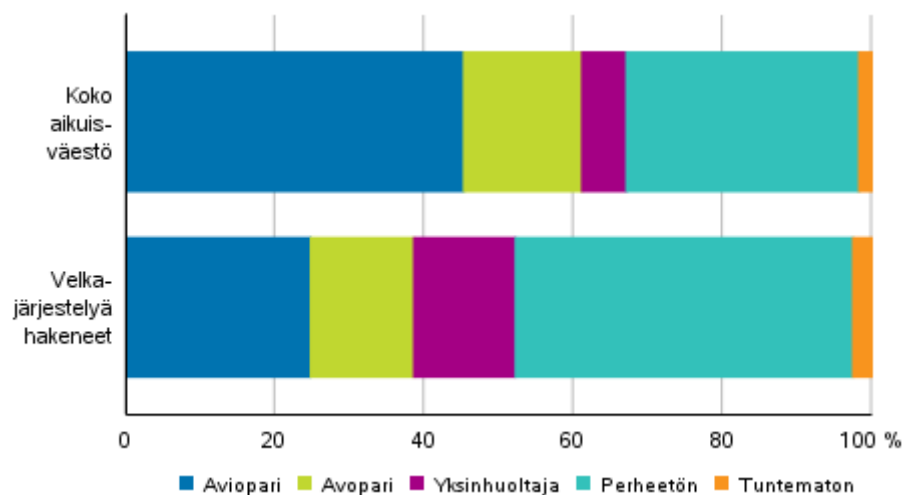
⁵⁰ Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

Kuva 2: Velkajärjestelyä hakeneet ikäryhmittäin 2015-2019 (Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia).

Perheisiin kuulumattomat olivat suurin velkajärjestelyä hakeneiden ryhmä, joka kattoi 45,2 prosenttia kaikista hakijoista. Perheisiin kuulumattomia, yksinhuoltajia sekä perhetyypiltään tuntemattomia oli velkajärjestelyä hakeneiden joukossa suhteellisesti enemmän kuin koko aikuisväestössä.⁵¹

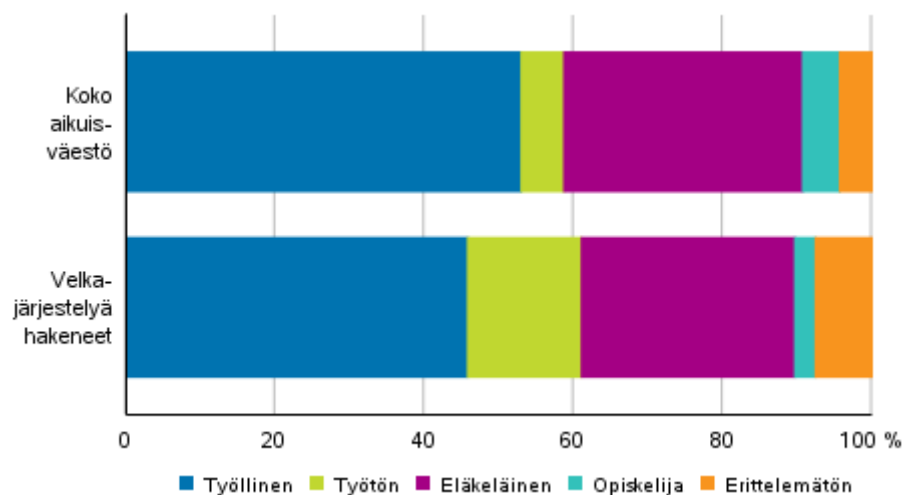
⁵¹ Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

Kuva 3: Velkajärjestelyä hakeneet 2019 perhetyypeittäin verrattuna koko aikuisväestöön 2018 (Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia).

Töissä käyviä hakijoita oli 45,8 prosenttia vuonna 2019 velkajärjestelyyn hakeneista. Työllisten osuus kasvoi hiukan vuodesta 2018 (2,8 prosenttiyksikköä). Seuraavaksi suurin ryhmä oli eläkeläiset (28,6 prosenttia) ja sitten työttömät (15,3 prosenttia). Eläkeläisten osuus niin ikään kasvoi hieman vuodesta 2018 (3,6 prosenttiyksikköä) kun taas työttömien osuus pieneni 4,6 prosenttiyksikköä. Työllisten, opiskelijoiden ja eläkeläisten osuus velkajärjestelyä hakeneiden joukossa oli pienempi kuin koko aikuisväestössä, jossa vuonna 2018 työllisiä oli 53 prosenttia, opiskelijoita 5 prosenttia ja eläkeläisiä 32 prosenttia. Koko väestöön suhteutettuna työttömiä oli velkajärjestelyhakijoiden joukossa enemmän, jossa työttömien osuus oli 5,7 prosenttia vuonna 2018.⁵²

⁵² Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia.

Kuva 4: Velkajärjestelyä hakenneet 2019 pääasiallisen toiminnan mukaan verrattuna koko aikuisväestöön 2018 (Tilastokeskus, kohta Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia).

4 Velkajärjestelyn hakijat Helsingin käräjäoikeudessa

4.1 Tutkimusmenetelmistä

Yksinkertaisen satunnaistottamisen käyttäminen edellyttää sitä, että satunnaisesti valittavien joukon suuruus on tiedossa. Tätä menetelmää käytetään tyypillisesti silloin, kun tutkimus kohdistuu esimerkiksi yksittäiseen kaupunkiin.⁵³ Tutkimukseni kohteena on Helsingin käräjäoikeus, jonne aikavälillä 1.1.-31.12.2019 saapui 280 uutta velkajärjestelyasiaa.⁵⁴

Tilastoaineiston esittämisessä taulukko on paras vaihtoehto, mikäli pyritään mahdollisimman tarkkaan ja yksityiskohtaiseen tietoon. Jos tarkoituksena on antaa vain kokonaiskuva, kuvio on sopivin.⁵⁵

Kvantitatiivista, määrällistä tutkimusotetta käytetään silloin, kun on mahdollista määritellä mitattavia tai testattavia tai muulla tavalla numeerisessa muodossa ilmaistavia muuttujia tai kun on mahdollista määritellä mitattavia tai testattavia tai muulla tavalla numeerisessa muodossa ilmaistavia muuttujia.⁵⁶

⁵³ Valli 2015, s. 16.

⁵⁴ Helsingin käräjäoikeus, velkajärjestelykanslia.

⁵⁵ Valli 2015, s. 47.

⁵⁶ Anttila 2014.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuu tällöin esimerkiksi jonkin seikan esiintyminen tietyssä ilmiössä, kuinka usein jokin seikkaa esiintyy tietyssä ilmiössä tai onko tietyn seikan esiintyminen ilmiössä tilastollisesti merkittävä asia.⁵⁷ Laadullisessa tutkimusmenetelmässä keskiössä on laatu määrän sijaan. Laadulliselle tutkimusmenetelmälle tyypillistä on tutkimuskohteen tutkiminen kokonaisvaltaisesti ja laadullisen tutkimusmenetelmän tarkoituksena on löytää uutta tietoa ennemmin kuin todentaa jo olemassa olevia totuuksia.⁵⁸

Laadullista tutkimusmenetelmää käytetään silloin, kun tutkimuskohde on sellainen, jota ei voi määrällisesti tutkia. Laadullinen ja määrällinen tutkimusmenetelmä eivät sulje toisiaan pois, vaan tutkimuskohteesta riippuen kumpaakin tutkimusmenetelmää on mahdollista käyttää samassa tutkimuksessa.⁵⁹

Vertailevassa kausaalisessa tutkimuksessa tutkitaan ilmiössä vallitsevia syy-seuraussuhteita sekä tarkastellaan aineistossa olevia muuttujia. Vertailevaa kausaalista tutkimusotetta käytetään tilanteissa, joissa halutaan tunnistaa tekijöitä, joilla voidaan luonnehtia ilmiössä olevia piirteitä tai halutaan määrittää tekijöitä, jotka esiintyvät erilaisissa vertailtavissa aineistoissa.⁶⁰

Tutkimuksessani käytetään sekä kvantitatiivista tutkimusmenetelmää että laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksessa on numeerisesti tutkittu erilaisten ominaisuuksien ja ilmiöiden toistuvuutta, mutta tuloksia on laadulliselle tutkimukselle ominaisesti analysoitu kokonaisvaltaisesti.

Oikeustieteissä on monia eri tutkimusmenetelmiä, mutta näistä yleisimmät tutkimusmenetelmät voidaan jakaa viiteen eri luokkaan; lainopillinen, oikeushistoriallinen, oikeusvertaileva, oikeusfilosofinen sekä oikeussosiologinen. Suurin osa oikeudellisista tutkimuksista on lainopillisia. Lainopillisessa tutkimusmenetelmässä tutkitaan voimassa olevaa oikeutta. Lainopillisessa tutkimusmenetelmässä kartoitetaan voimassa olevan oikeuden sisältöä ja sen tulkintaa. Lainopillisessa tutkimuksessa etsitään vastauksia käytännön tilanteissa herääviin kysymyksiin nykyisen lainsäädännön avulla. Oikeushistoriallisessa tutkimusmenetelmässä keskitytään sellaiseen lainsäädäntöön, joka ei ole enää voimassa. Oikeushistoriallista tutkimusta on myös se, kun tutkitaan miten lainsäädäntö tai tietty laki on kehittynyt nykyiseen muotoonsa. Oikeussosiologisessa tutkimusmenetelmässä tarkastellaan oikeutta ja oikeusjärjestystä sosiologisesta eli yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Oikeussosiologisessa tutkimuksessa tutkitaan oikeusjärjestyksen piiriin kuuluvien sääntöjen noudattamista ja oikeuden ja muiden yhteiskunnallisten toimintojen vuorovaikutusta keskenään. Oikeusfilosofiallisella tutkimusmenetelmällä

⁵⁷ Anttila 2014.

⁵⁸ Hirsjärvi ym. 2000, s. 151.

⁵⁹ Husa ym. 2001, s. 17.

⁶⁰ Anttila 2014.

tutkitaan, mitä oikeus on ja onko oikeuden sisältö oikeanlaista. Oikeusfilosofista tutkimusmenetelmää on kutsuttu myös oikeusteoreettiseksi tutkimusmenetelmäksi, mutta oikeusfilosofiaa ja oikeusteoriaa voidaan pitää myös eri tutkimusmenetelminä.⁶¹

Tutkimukseni on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen, koska siinä tutkitaan voimassa olevaa velkajärjestelylakia. Tutkimusta voi pitää myös oikeussosiologisena, sillä tutkimuksessa on otettu myös huomioon yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutuksia velkajärjestelyn hakijoiden määrään.

4.2 Tutkimukseni tulokset

Helsingin käräjäoikeus on myöntänyt tutkimusluvan velkajärjestelyhakemusten käsittelyä ja tilastointia varten. Helsingin käräjäoikeuteen saapui 280 uutta velkajärjestelyasiaa aikavälillä 1.1.-31.12.2019.⁶² Tämä lukema sisältää kaikki uudet velkajärjestelyasiat, niin velkajärjestelyhakemukset, maksuohjelman muutoshakemukset kuin myös lisäsuoritusten vahvistamista koskevat hakemukset.

Tutkimustani varten valitsin satunnaisesti 100 velkajärjestelyhakemusta, jotka ovat tulleet vireille Helsingin käräjäoikeuteen vuoden 2019 aikana. Tutkimukseen ei ole otettu maksuohjelman muutoshakemuksia, lisäsuorituksen vahvistamishakemuksia tai muita velkajärjestelyasioita, sillä tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella velkajärjestelyyn hakeutuneita vuonna 2019, ja maksuohjelman muutoshakemukset ja lisäsuoritusten vahvistamishakemukset liittyvät useimmiten aikaisempina vuosina vireille tulleisiin velkajärjestelyasioihin, joten ne eivät palvelisi tutkimukseni tarkoitusta.

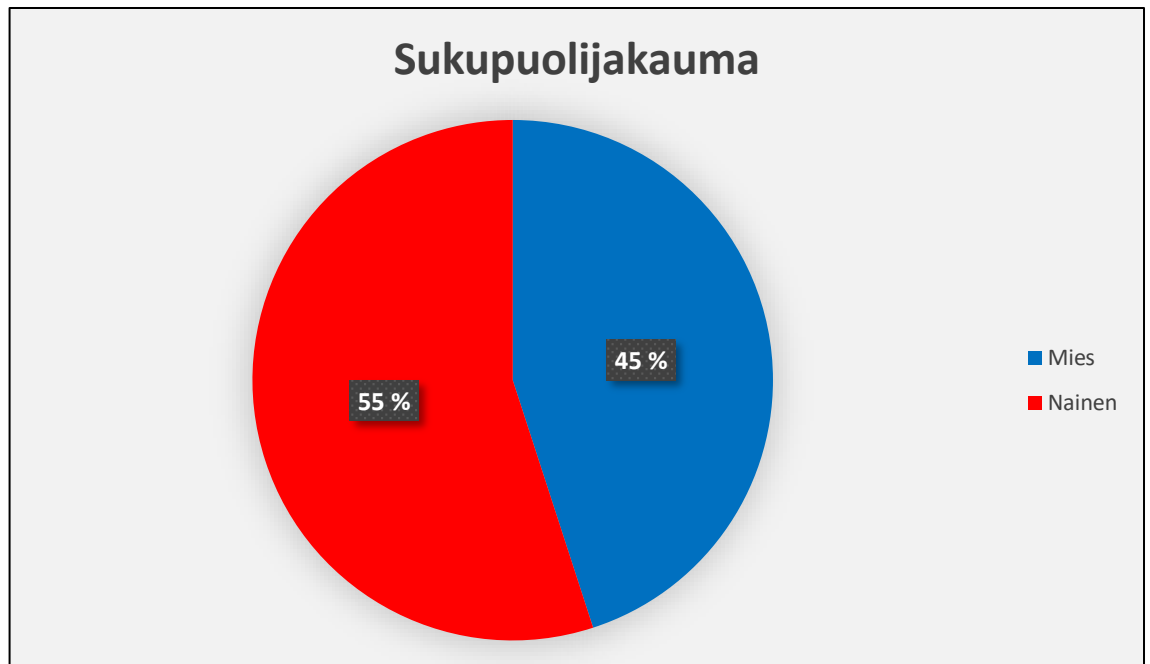
Velkajärjestelyhakemuksista kerättiin seuraavat tiedot:

- sukupuoli
- ikä
- perhesuhteet
- hakijan nykyinen ansio- tai muu toiminta
- koulutus
- velkaantumisen syitä

⁶¹ Husa ym. 2001, s. 13-15.

⁶² Helsingin käräjäoikeus, velkajärjestelykanslia.

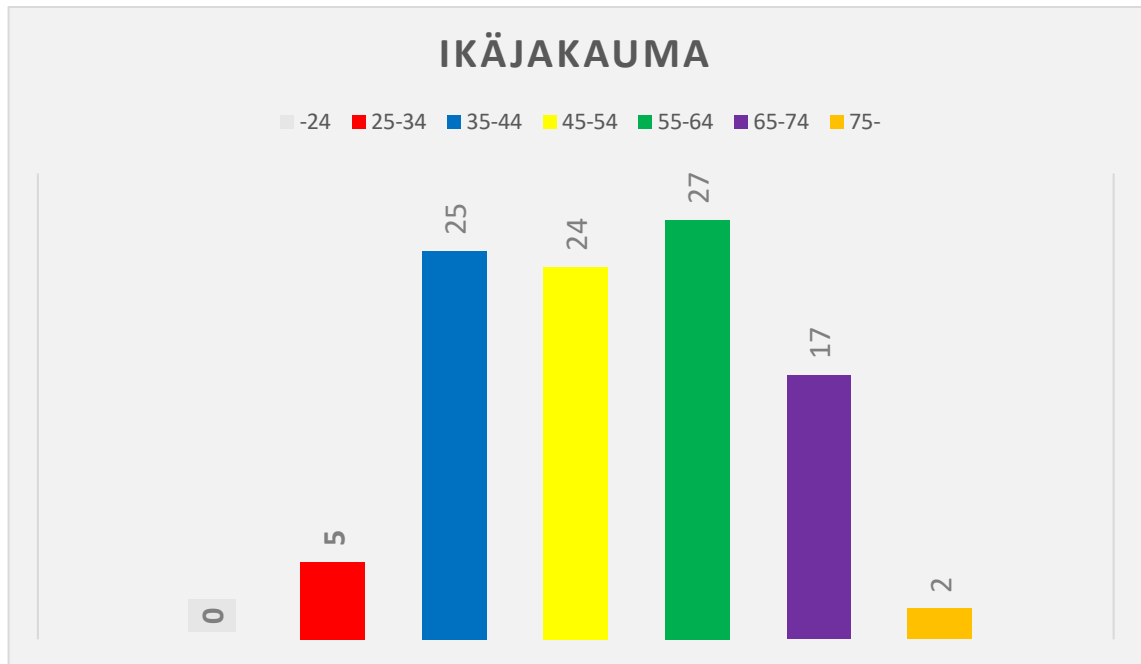
4.2.1 Sukupuolijakauma

Kaavio 1: Sukupuolijakauma velkajärjestelyn hakijoissa Helsingin käräjäoikeudessa 2019.

Hakijoiden sukupuolijakauma osoittautui tasaiseksi. Tasaisuuden vuoksi ei voida vetää johtopäätöksiä, että velkajärjestelyyn hakeutuminen olisi yleisempää jommallakummalla sukupuolella.

4.2.2 Ikäjakauma

Kaavio 2: Ikäjakauma velkajärjestelyn hakijoissa Helsingin käräjäoikeudessa 2019.

Velkajärjestelyyn hakeutuneista 76% oli iältään 35-64 vuotias, josta vielä 55-64 vuotiaat olivat suurin ikäryhmä. Yli 65-vuotiaita hakijoita oli 17%, alle 34-vuotiaita 5%.

Yksi vuonna 2015 voimaan tulleen velkajärjestelylain uudistuksen tavoitteista oli helpottaa nuorten pääsemistä velkajärjestelyyn.⁶³ Alle 24-vuotiaita hakijoita ei kuitenkaan sadan hakemuksen joukossa ollut yhtään, ja 25-34 vuotiaitakin hakijoita oli vain 5.

Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2016 julkaistun raportin mukaan nuorillakin on velkaa, kuten opintolainoja ja luottokorttivelkoja. Raportin mukaan velkaantuneiden osuudet kasvavat vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä.⁶⁴

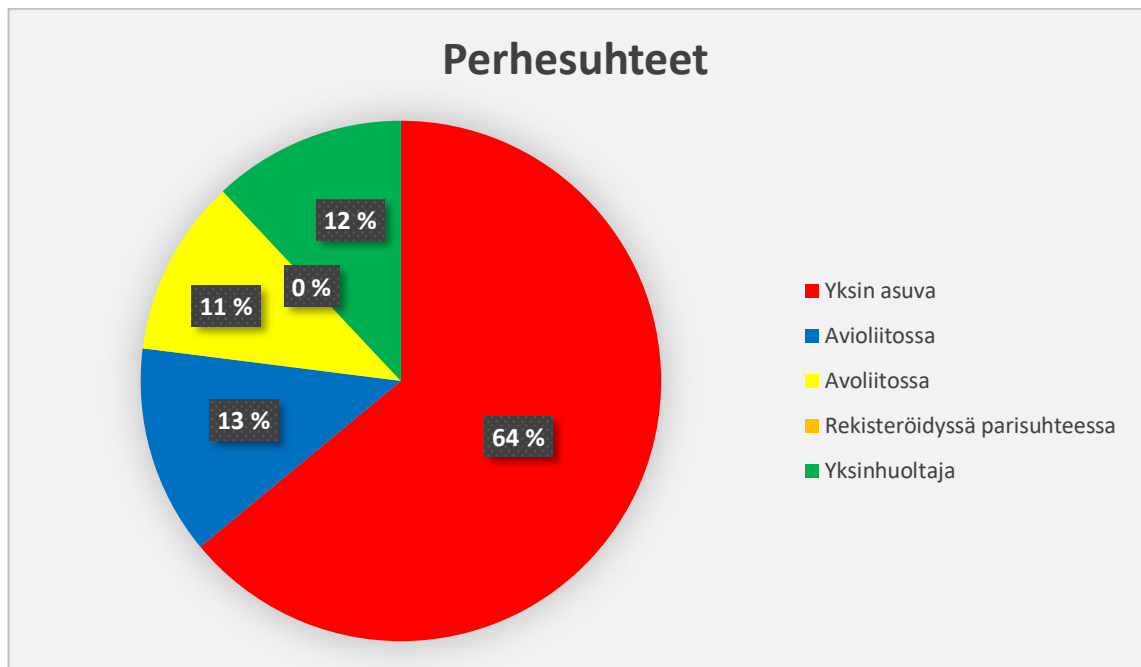
Suomen Asiakastieto Oy:n vuonna 2019 julkaiseman tiedotteen mukaan nuorimpien aikuisten maksuhäiriömerkinnät ovat vähentyneet yhtäjaksoisesti vuodesta 2012 lähtien. Alle 20-vuotiailla 1,3 prosentilla on maksuhäiriömerkintä ja laskua on muissakin alle 30-vuotiaiden ikäluokissa. Ongelmallisin ikäryhmä ovat kolmikymppiset ja maksuhäiriömerkintöjen määrissä on ollut kasvua lähes kaikissa yli 30-vuotiaiden ikäluokissa.⁶⁵

⁶³ HE 83/2014.

⁶⁴ Majamaa - Rantala 2016.

⁶⁵ Suomen Asiakastieto Oy, kohta Yli 380 000 suomalaisella maksuhäiriö - kasvu ei taitu ilman nopeaa positiivisen tiedon hyödyntämistä.

4.2.3 Perhesuhteet

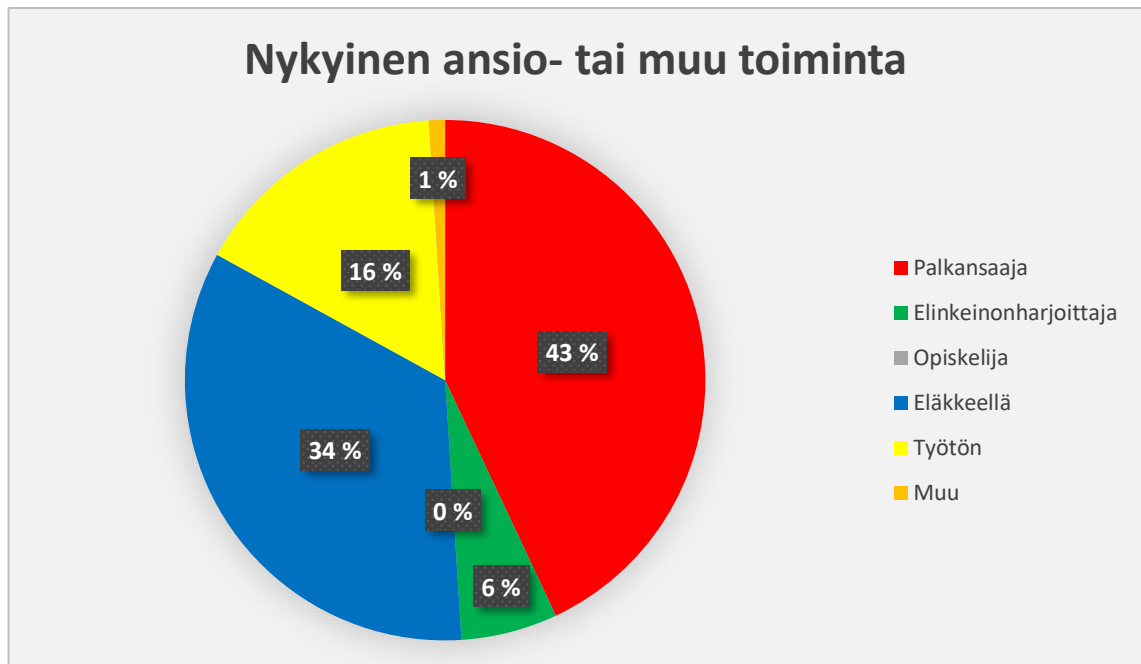
Kaavio 3: Velkajärjestelyn hakijoiden perhesuhteet Helsingin käräjäoikeudessa 2019.

Tilastokeskuksen mukaan yli viidesosa kotitalousväestöstä, noin 1,167 miljoonaa henkilöä, asui vuonna 2017 yhden hengen talouksissa, ja heistä 29,1 prosenttia oli pienituloisia. Yhden huoltajan talouksiin verrattuna kahden huoltajan lapsiperheissä asuvien henkilöiden pienituloisuusasteet ovat keskimääräistä alempia. Lapsettomien parien pienituloisuus on koko väestön keskiarvoa vähäisempää.⁶⁶

Lähes kaksi kolmasosaa hakijoista oli yksin asuvia, noin yksi neljäsosa hakijoista oli avio- tai avoliitossa. Pienituloisten määrä yksin asuvissa näyttäisi heijastuvan myös velkajärjestelyn hakijoissa.

⁶⁶ Tilastokeskus, kohta Kotitalouden elinvaihe ja pienituloisuus.

4.2.4 Nykyinen ansio- tai muu toiminta

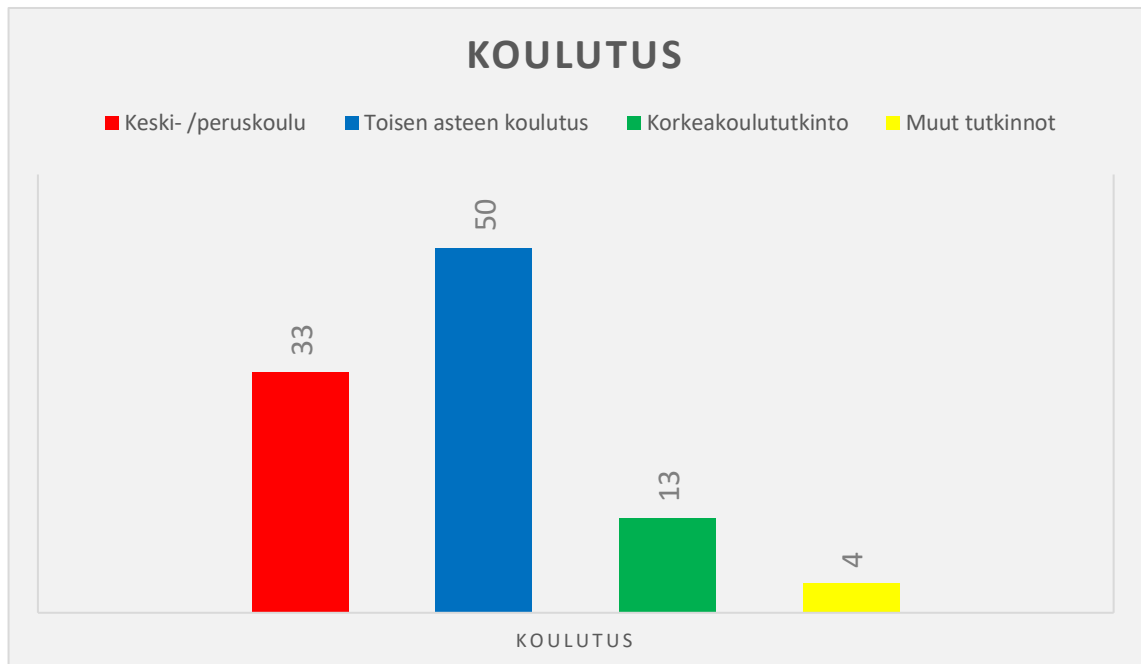
Kaavio 4: Velkajärjestelyn hakijoiden nykyinen ansio- tai muu toiminta Helsingin käräjäoikeudessa 2019.

Velkajärjestelylain muutoksessa 2015 yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien pääsyä velkajärjestelyyn helpotettiin sekä työttömien pääsyä velkajärjestelyyn nopeutettiin.⁶⁷ Työttömien tai elinkeinonharjoittajien lukumäärä hakijoiden joukossa ei kuitenkaan ollut huomattava. Suurin osa hakijoista oli joko palkkatöissä tai eläkkeellä.

Eläköidyttyä tulot pienenevät, jolloin riski velkaantumisestakin luonnollisesti kasvaa. Sairastuminen tai työttömäksi jääminen voivat myös äkillisesti pudottaa tulot. Mainittakoon, että ne, jotka ovat tässä tutkimuksessa luokiteltu palkansaajiksi, ovat voineet velkaantumisongelmien syntyessä olla työttömiä, tai velkaantumisen syynä on voinut olla aikaisemmat työttömyysjaksot.

⁶⁷ HE 83/2014.

4.2.5 Koulutus

Kaavio 5: Velkajärjestelyn hakijoiden koulutus Helsingin käräjäoikeudessa 2019.

Yli puolilla hakijoista oli vähintään toisen asteen koulutus. Vain keski- tai peruskoulun käyneitä hakijoita oli kolmasosa.

Korkeakoulutettujen työmarkkinajärjestö Akavan alaisen Akava Worksin vuonna 2019 julkaiseman artikkelin mukaan koulutustaustalla on yhteys luottokelpoisuuteen. Korkeakoulutetuille henkilöille todennäköisemmin myönnetään lainaa kuin alemman tason koulutuksen suorittaneille, ja tästä syystä korkeakoulutetuilla on myös useimmin velkaa.⁶⁸

Velan lisäksi korkeakoulutetuilla on kuitenkin enemmän varallisuutta, joka riittää velkojen maksuun. Velkaantuminen rasittaa eniten perus- ja keskiasteen tutkinnon suorittaneiden taloutta. Koulutustausta vaikuttaa positiivisesti niin työllistymismahdollisuuksiin, ansiotasoon kuin edellytyksiin kartuttaa varallisuutta. Velkaantuneista kotitalouksista haavoittuvimmassa asemassa ovat vähän kouluttautuneet pienituloiset ja vähävaraiset taloudet.⁶⁹

⁶⁸ Akava Works, kohta Koulutus suojaa velkaantumisongelmilta.

⁶⁹ Akava Works, kohta Koulutus suojaa velkaantumisongelmilta.

4.2.6 Velkaantumisen syistä

Hakemukseen on yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun asetuksen (58/1993, VJA) mukaan liitettävä kirjallinen selvitys sairaudesta, työttömyydestä, työkyvyttömyydestä tai muusta olosuhteiden muutoksesta, jolla on merkitystä hakemuksen kannalta. Hakijat voivat siis kertoa omin sanoin kaikista syistä, jotka ovat johtaneet velkaantumiseen.

Hakemuksista nousivat velkaantumisen syyksi useimmiten esille perhesyyt, terveysyyt, aikaisempi yritystoiminta ja työttömyys. Joissakin hakemuksissa saatettiin vedota useampaan kuin yhteen syyhyn, esimerkiksi hakija saattoi kertoa eronneensa ja jääneen työttömäksi. Perheeseen liittyviä velkaantumissyitä olivat esimerkiksi avioero, lapsen tai puolison sairastuminen sekä puolison tulojen lasku joko työkyvyttömyyden tai työttömäksi jäämisen vuoksi. Johonkin perheeseen liittyvään syyhyn vedottiin 32 hakemuksessa sadasta. Terveysteen liittyvä velkaantumissy mainittiin 35 hakemuksessa sadasta. Sairauksien aiheuttama työkyvyttömyys saattoi olla lyhytaikaista tai pitkäaikaista. Hakemuksissa mainittiin myös korkeat terveydenhoitokulut velkaantumisen syyksi. Nykyinen työttömyys tai aikaisemmat työttömyysjaksot mainittiin velkaantumisen syyksi 24 hakemuksessa. Kuten aikaisemmin hakijoiden ansiotoiminnasta kerrottaessa, hakija saattoi velkajärjestelyyn hakeutuessa olla töissä, mutta velkaantumiskierre on voinut alkaa hakijan ollessa työtön. Tutkimuksessani 6% hakijoista oli elinkeinonharjoittajia. Yritystoimintaan liittyviä velkaantumissyitä mainittiin kuitenkin 19 kertaa sadassa hakemuksessa. Hakijoista siis suurin osa ei velkajärjestelyä hakiessa harjoittanut elinkeinotoimintaa, mutta ovat saattaneet aikaisemmin harjoittaa, jonka seurauksena myös velat ovat syntyneet. Muita syitä velkaantumiselle olivat esimerkiksi rikoksen uhriksi joutuminen sekä päihdeongelmat ja peliriippuvuus.

5 Yhteenveto

Tutkimusongelmana oli selvittää velkajärjestelyhakemuksista löytyvien tietojen avulla syitä velkaantumiselle ja pohtia, onko hakijoiden joillakin taustaominaisuuksilla mahdollisesti yhteys velkaantumisen syihin. Tutkimuksen tuloksena saatiin käsitys siitä, millainen on tyypillinen yksityishenkilön velkajärjestelyn hakija Helsingissä ja mitkä olivat yleisimmät syyt velkaongelmien synnylle.

Tutkimuksen mukaan tyypillinen velkajärjestelyn hakija on 55-64 vuotias, toisen asteen koulutuksen omaava ja työelämässä palkansaajana. Velkaongelmat ovat syntyneet joko avioeron vuoksi, jolloin hakija on joutunut maksamaan yksin lainoja pois, jotka on alun perin tarkoitettu maksaa takaisin kahden henkilön tuloilla, tai sairauden aiheuttaman työkyvyttömyysjakson aikana, jolloin tulot ovat laskeneet, mutta terveydenhoitokulut nousseet.

Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta, kun tyypillisen hakijan taustoista on yleinen käsitys, pitäisi keksiä keinoja, miten velkakierteeseen joutumista pystyttäisiin parhaiten estämään. Pitäisikö esimerkiksi yksin asuvien, ikääntyvän väestön tukemiseksi tehdä enemmän jotakin, joka estäisi ajoissa velkaongelmien syntymisen? Nuoriakin tulisi opettaa enemmän oman taloutensa hallinnassa ja opastaa, mistä apua talousongelmiin voi saada, ennen kuin ongelmat paisuvat liian suuriksi. Velkajärjestelylain muutoksessa 2015 otettiin huomioon nuoret, joiden pääsyä velkajärjestelyyn helpotettiin, jota voidaan pitää askelena oikeaan suuntaan. Velkaantumisten syissä yhteinen nimittäjä näytti olevan jokin äkillinen elämänmuutos, joten on ymmärrettävää, että omien tulojensa äkillistä alenemista on usein vaikea ennustaa.

Samassa lain muutoksessa myös kiinnitettiin enemmän huomiota luotonantajien toimintaan. Kuten aikaisemmin mainittu velallisen ja luotonantajien velvollisuuksista, luotonantajilla on myös oma vastuunsa luottoja myöntäessä, niin oma taloudellinen intressi luottotappioiden riskin minimoinnissa kuin velallisen velkaongelmien ehkäisyssä.

Loppujen lopuksi yksityishenkilön velkaongelmien estämisen tulisi olla velallisen ja velkojien yhteinen tavoite. Vastuu on enimmäkseen velallisella itsellään hänen oman taloutensa hallintaan liittyen ja taloudellisen tilanteiden muutosten ennakkoinnin osalta, mutta myös velkojilla, joiden vastuulla on tehdä luottopäätöksiä hyvin harkiten.

Lähteet

Painetut

Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria. Juva: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Husa, J. & Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2001. Kirjoitetaan juridiikkaa: Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Koskelo, P. & Lehtimäki, L. 1997. Yksityishenkilön velkajärjestely. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Tala, T. & Laine, H. & Lehtimäki, L. & Sunila, M. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 18: Miten velallinen suoriutuu velkajärjestelystä. 1995. Helsinki: Yliopistopaino.

Tala, T. & Muttilainen, V. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 9: Tuomioistuinten suoriutuminen yksityishenkilön velkajärjestelyistä. 1994. Helsinki: Yliopistopaino.

Uitto, T. 2010. Velkajärjestely. Helsinki: Kiinteistöalan Kustannus Oy.

Valli, R. 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sähköiset

Koulutus suojaa velkaantumisongelmilta. 2019. Akava Works. Viitattu 6.5.2020.

<https://akavaworks.fi/blogit/koulutus-suojaa-velkaantumisongelmilta/>

Anttila, P. 2014. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. E-kirja.

Hyypiä, R. 2016. Velkajärjestelyn hakijat Etelä-Savon käräjäoikeudessa 2011. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Kotka.

Linna, T. 2019. Prosessioikeuden oppikirja. E-kirja. Helsinki: Alma Talent Oy.

Linna, T. 2013. Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio C-461/11 asiassa Radziejewski (8.11.2012) - yksityishenkilön velkajärjestely hiertää eurooppalaisessa insolvenssioikeudessa, julkaistu Lakimies-aikakausikirjassa.

Niemi, J. & Lindfors, H. 2015. Velkajärjestelyn taustaideologiat, teoksessa Insolvenssioikeus. E-kirja. Helsinki: Alma Talent Oy.

Koulu, R. 2015. Insolvenssipolitiikka oikeuspolitiikan osa-alueena, teoksessa Insolvenssioikeus. E-kirja. Helsinki: Alma Talent Oy.

Lindström, J. 2014. Luotonvalvonta ja saatavien perintä. E-kirja. Helsinki: Talentum.

Majamaa, K. & Rantala, K. 2016. Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Rantala, K. & Tarkkala, H. 2009. Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. E-kirja.

Kotitalouden elinvaihe ja pienituloisuus. 2017. Tilastokeskus. Viitattu 29.4.2020.

https://www.stat.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2019-03-01_kat_004_fi.html

Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni vuonna 2019 edellisvuodesta 24,6 prosenttia. 2020. Tilastokeskus. Viitattu 16.4.2020.

https://www.stat.fi/til/velj/2019/04/velj_2019_04_2020-01-22_tie_001_fi.html

Yli 380 000 suomalaisella maksuhäiriö - kasvu ei taitu ilman nopeaa positiivisen tiedon hyödyntämistä. 2019. Suomen Asiakastieto Oy. Viitattu 22.4.2020. <https://www.asiakas-tieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/yli-380-000-suomalaisella-maksuhairio-kasvu-ei-taitu-ilman-nopeaa-positiivisen-tiedon-hyodyntamista.html>

Velkajärjestelyn edellytykset. 2018. Talous- ja velkaneuvonta. Viitattu 30.3.2020.

https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/velkajarjestely/velkajarjestelynedellytykset.html

Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 58/1993.

Hallituksen esitys 83/2014.

Hallituksen esitys 102/2017.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2019:83 - Yksityishenkilön velkajärjestely - Velkajärjestelyn este.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2016:75 - Yksityishenkilön velkajärjestely - Velkajärjestelyn este.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2014:52 - Yksityishenkilön velkajärjestely - Painavat syyt.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2001:116 - Yksityishenkilön velkajärjestely Oikeudenkäyntimenettely - Pääkäsittely hovioikeudessa.

Laki talous- ja velkaneuvonnasta 1.12.2017/813.

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993.

Oikeusministeriön asetus eräistä tuomioistuinten hakemusmaksuista vuosina 2019-2021 1384/2018.

Julkaisemattomat

Helsingin käräjäoikeus, velkajärjestelykanslia. 2020.

Liitteet

Liite 1: Kansliatoiminnot Helsingin käräjäoikeudessa.

MENETTELY KÄRÄJÄOIKEUDESSA

Edellä kuvatun mallin mukaisesti on edetty useimmiten vj-asioissa. Juttuun määrätään selvittäjä, joka laatii maksuohjelmaehdotuksen. Velkajärjestelylain muutoksen (1.1.2015 lukien) eräänä tavoitteena on ollut, että velkaneuvonnassa laaditaan maksuohjelmaehdotus, jolloin selvittäjän käyttöä voitaisiin vähentää.

Käytännössä velkaneuvojat Helsingissä pyrkivät laatimaan maksuohjelmaehdotuksen vain selkeästi riidattomissa vj-asioissa.

Seuraavassa malli riidattomasta vj-hakemuksen käsittelystä =
nopeutettu/yksinkertaistettu menettely, jossa selvittäjää ei siis käytetä (myötäilee vj-lain muutosta 1.1.2015 alk.).

NOPEUTETTU/YKSINKERTAISTETTU MENETTELY (hakemus riidaton)

